

Міністерство освіти і науки України

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
"ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ"

Національний університет
«Острозька академія»
Кафедра культурології та
філософії

Інститут вищої освіти
НАПНУ
Відділ змісту, філософії та
прогнозування вищої освіти

ФІЛОСОФІЯ ЯК КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА СУЧАСНОСТІ

Тези доповідей
всеукраїнської наукової конференції

25-26 жовтня 2013 р., м. Острог, Україна

Острог — 2013

УДК 101(008)(378)

ББК 87

Ф 54

*Друкується за рішенням оргкомітету
Всеукраїнської наукової конференції від 30 вересня 2013 року*

Редакційна колегія:

Кралюк П. М., доктор філософських наук, професор;

Зайцев М. О., доктор філософських наук, професор;

Предборська І. М., доктор філософських наук, професор;

Горбунова Л. С., кандидат філософських наук, доцент;

Шевчук Д. М., кандидат філософських наук, доцент (*відповідальний за випуск*);

Карповець М. В., кандидат філософських наук.

Рецензенти:

Малахов В. А., доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України;

Петрушкевич М. С., кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології та філософії Національного університету «Острозька академія», завідувач кафедрою гендерних досліджень Національного університету «Острозька академія».

Ф 54

Філософія як культурна політика сучасності. Тези доповідей всеукраїнської наукової конференції. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013. – 122 с.

До збірника включені матеріали всеукраїнської наукової конференції «Філософія як культурна політика сучасності». Тези учасників конференції присвячені актуальним філософським проблемам. Зокрема, увага дослідників зосереджується на стані філософії та особливостях сучасного філософування, проявах дегуманізаційних тенденцій в світі, проблемах філософії освіти та освітній політиці, феномені університету в контексті суспільства знань та ін.

Видання розраховане на науковців, викладачів, студентів та усіх, хто цікавиться сучасною філософією.

© Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2013

УДК 17:130.122

Валентина Воронкова**МЕТАФІЗИЧНІ ВИМІРИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ**

В умовах посттоталітарного суспільства необхідний поворот до метафізичних вимірів людського буття, тобто тієї онтології, в центрі якої людина. Саме тому людина повинна пізнати саму себе, зробити себе мірилом усіх життєвих цінностей, дати їм оцінку відповідно до своєї сутності, влаштувати світ справді по-людськи, згідно зі своєю природою. Метафізика людини як онтологія людського існування є вектором вирішення всіх проблем – онтологічних, аксіологічних, праксеологічних тощо, тобто такого існування, яке забуте, покинуте, порушене, неавтентичне, несамодіяльне. Людина – це цілісність, «світ усередені нас» і «людина всередині світу»; людина – це світ, а світ – це людина; це оволодіння мистецтвом життя. Система особистісних смислів зумовлюється ціннісними орієнтаціями, які складають смисл життя. Бути особистістю – бути стурбованою проблемами людського існування: «хто є я?», «що я повинен?», «на що я можу надіятися?». Саме відповідь на ці питання можна знайти в метафізиці людини, яка майже не розроблялася в нашій соціально-філософській літературі. Метафізиці людини початку ХХІ століття характерні два принципи:

1. Меліоризм як тенденція до покращення і перетворення світу, в якому О. Введенський вбачав особливе розуміння смислу життя, подолання крайнощів песимізму й оптимізму.

2. Антропологізм, або тенденція до виправлення і вдосконалення людської природи, пізнання таємниці людини, її смертності та безсмертя.

Меліоризм та антропологізм – це граничні світоглядні універсали, які сприяють розумінню і осягненню духовності, усвідомленню автентичних духовних національних ідеалів. Одухотворена таємниця майбутнього, мабуть, у тому, щоб гармонія стала головною ланкою в житті людей в усіх її гранях: у взаєминах людини з собою, людини з суспільством; людини з природою та іншими людьми. За образним висловом К. Ясперса, сучасну епоху правомірно визначити терміном: «осьовий час», бо саме на рубежі тисячоліть закладається матриця розвитку суспільства на прийдешнє тисячоліття. Творцем і носієм майбутнього цивілізованого сус-

пільства повинна стати особистість, здатна подолати етнічну та соціальну замкнутість, а отже, здатна жити у ритмі тисячоліть. (Г. Башляр). Таким чином, метафізичні виміри людського буття спрямовані на те, щоб досягнути кризове існування людини, проблеми зруйнованості особистості та свідомості, необхідності перебудови своєї сутності згідно з ідеалами істини, добра, краси. Самопізнання шляхів вибору індивідом себе як суб'єкта моральної, естетичної і духовної дії, націленості на вищі «метабуттєві» цінності життя становить процес самореалізації, самоудосконалення, самотворчості, який робить місточок від процесів матеріального самоствердження у бутті кризового соціуму до духовних вищих екзистенційних станів. Останні роблять людину людиною і сприяють позитивному самовизначенню, автентичному самоздійсненню і самотворенню, процесу, від якого залежить як доля «розгубленого суспільства», так і доля «розгубленої людини»; яка повинна повернути свою втрачену сутність, щоб стати собою – найвищою цінністю, активізуючи всі механізми цілісного осмислення себе і світу в усій їх тотальності. «Антропологічна катастрофа» є тотальною, оскільки вона охоплює всі аспекти людської життєдіяльності – економіку, політику, духовну сферу, соціальну політику, культуру, екологію, міжнародні стосунки, сім'ю. Тому в умовах кризи починають давати тріщини і розвалюватися нежиттєздатні структури, проти-природні утворення, соціальні химери, утопічні проекти, імперії, поліетнічні утворення. Всезагальна дезінтеграція – це об'єктивний цивілізаційний процес, якому неможливо серйозно протидіяти, якщо не виробити реалістичної стратегії національного розвитку, в основі якої укріплення метафізичних вимірів людського буття.

Література:

1. Воронкова В. Г. Метафізичні виміри людського буття : [Наукова монографія]. – Запоріжжя : Павел, 2000. – 176 с.

Віталій Даренський

ФІЛОСОФІЯ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

Філософія являє собою різновид експериментального знання, проте, зрозуміло, «експеримент» тут зовсім іншого типу, ніж у науці. Якщо в науці предмет експерименту конституювано як сукупність об'єктів, то у філософії, навпаки, «предметом» експериментування стають саме ті виміри мого власного буття та буття Універсуму, які принципово не можуть бути об'єктивованими, але становлять *смыслопредметні передумови* розуміння і навіть самого сприйняття будь-яких об'єктів. Відповідно, результат такого «експерименту» визначено тим, чи *розширює* та чи та філософська концепція сферу мого універсального світобачення та смислосферу мого самовизначення, чи, навпаки, *звужує* її. Філософська концепція, цілісне вчення чи ціла традиція стають, таким чином, предметом своєрідного *екзистенціального експерименту*, в якому задіяна найглибша сутнісна основа людського буття та мислення, а не тільки окремі перцептивні та когнітивні здатності, як це має місце в науці. На відміну від наукової теорії, в якій заборонені суперечності, справжня філософська теорія, навпаки, завжди несе у собі елемент самозаперечення, – і саме він стає потужним чинником її смислової відкритості, не дозволяє зробити хибну підміну універсальності сущого лише позірною «універсальністю» окремого людського розуму, хоча б і справді геніального.

Філософське знання як таке завжди містить у собі певний всезагальний зміст, вкорінений у традиції і самій специфіці цього типу мислення, але ця всезагальність разом з тим завжди виступає у конкретно уособленій формі авторської концепції. Наявність першого елемента забезпечує можливість взаємопорозуміння і відтворювання філософії як специфічного культурного явища; наявність другого – вкоріненість всезагальних смислів у конкретному життєвому світі людей, у глибинах їх особистісного досвіду. Філософія трансформує свій концептуальний інструментарій лише завдяки сутнісному самооновленню особистості, що відкриває нові екзистенціальні обрії пізнання.

УДК 111.1

Людмила Облова

ЦЕННОСТЬ МЕТАФИЗИКИ И СОВРЕМЕННОСТИ

Вопрос возможности самой метафизики и собственно возможностей метафизики без усталости поднимается как её служителями, так и её преследователями. Независимо от научных интересов, творческих способностей, жизненного опыта человек соотносит себя с отсутствующим основанием. Ради простой необходимости сохранения человеческого облика каждый обращен к Непостижимому. Не важно, как реагирует человек: ругает безусловность, высмеивает её, постигает, раболепствует перед ней, все равно обращение изначально и неизбежно.

Важность метафизики сегодня большинством отброшена. Чувствуя пристрастие к неважному, современник называет абсолютной ценностью жизненное. То есть то, что в силу содержательности относительно ценно. Бытийствующее – исконно и подлинно ценное не осознаётся. Не удивительно, что сегодня мыслящее существо подавлено в стремлениях, задержано вопросом личного участия в происходящем, не свободно в реализации.

Подмена трансцендентального детерминированным событием и сопутствующая этому путаница смыслов не отменяет существование метафизики, но поворачивает её лицом к растерявшемуся человеку. Не считая нужным говорить о сверхчувственном, метафизика не изменяет своей сущности. Не умалчивает о вечном. Она продолжает вопрошать о неизменном, но начиная не с бытия как такового, а с изначально принадлежащего человеческой сущности. С того, в пределах чего человек чувствует себя свободно, целостно.

Преодоление метафизики сегодня определяет снятие её налаженной проблематики, но утверждает её обязательную принадлежность мыслящему существу. Помимо увлеченности «информативным», современник как никогда стремится оказаться вне того, что его погоняет, торопит, принуждает и тем самым он укрепляет важность и возможность «науки наук».

Володимир Попов

ПОНЯТТЯ «СВІТОГЛЯД» У ПОСТРАДЯНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

У більшості піручників з філософії, що обертаються у пострадянському академічному просторі, стверджується, що філософія є нічим іншим як «теоретичним ядром» цільного та стійкого «світогляду». Крім того, після вилучення наукового атеїзму, наукового комунізму, історії КПРС з навчальних програм, філософія в більшості систем вищої освіти країн СНД вважається єдиною дисципліною, легітимно претендує на провідну роль у формуванні світогляду майбутніх фахівців. Однак філософія є знанням, що не тільки формує так званий «світогляд», але й повинна критично проаналізувати саме це поняття.

Українське слово «світогляд» є перекладом-калькою з німецького «Weltanschauung», словотвору І. Канта, яке він раз використав у праці «Kritik der Urteilstkraft» (1790). Але слово прийшлося до смаку німецьким романтикам, особливо Ф. В. Й. Шеллінгові та Ф. Шлейєрмахеру. Проте це поняття, як і в І. Канта, означає лише почуттєвий погляд на світ. Німецькі філософи кінця XIX – початку XX ст. – К. Ясперс та В. Дільтей – намагалися давати чіткі визначення й категоризувати «Weltanschauung». Але в середині XX ст. це слово «заплямувало» свою репутацію широким використанням у нацистській пропаганді, починаючи «Майн Кампф» А. Гітлера.

В українському дискурсі вперше слово «світогляд» з'являється у назві твору І. Нечуя-Левицького «Світогляд українського народу» (1868) і згодом широко використовується у працях Д. Чижевського. Останній неусвідомлено ототожнював його з національною філософією (тобто фактично підміна філософії світоглядом). У межах розуміння філософії як вияву національного світогляду працювали також І. Мірчук, О. Кульчицький, М. Шлемкевич. Взагалі, таке контрверсійне поняття, як світогляд, що прийшло до нас із часів романтизму, створило ґрунт для розуміння феномену філософії як вияву національної ментальності.

Водночас зауважимо, що уявлення про світоглядну природу філософії було взяте на озброєння і марксизмом-ленінізмом, зокрема, радянського зразку. Власне кажучи, це не є дивним, вра-

ховуючи, що в марксизмі поняття світогляду тісно пов'язане з поняттям ідеології. Ще Ф. Енгельс пише про свою філософію як викладення комуністичного світогляду. І. Сталін канонізує це уявлення за допомогою лаконічної формули: «Діалектичний матеріалізм є світоглядом марксистсько-ленінської партії», що широко використовується у політичній пропаганді. Хоча зазначимо, що представники Київського світоглядно-антропологічного напрямку, зокрема В. Шинкарук, намагалися використати поняття «світогляд» для надання українській радянській філософії «людинорних» інтенцій. Однак наш час вимагає звільнення від ідеологічно навантажених стереотипів, успадкованих з радянських часів та критичного аналізу колишнього філософського глосарію.

Зміст поняття світогляду видається дуже вразливим і навіть сумнівним. Неясний і невиразний характер цього поняття зумовлений нечіткістю та розпливчатістю самого феномену світогляду. Світогляд виявляється занадто аморфним і розрізненим утворенням. Абсолютно незрозумілим залишається те, що може являти собою «найзагальніше бачення, розуміння світу і місця в ньому людини», яке надзвичайно важко зафіксувати як у індивідуальній, так і в колективній свідомості.

Поняття «світогляд» є досить штучним концептом, створеним у межах парадигми «філософії життя» та годом засвоєним у нерerefлексованій формі іншими філософськими течіями та брутально використаним тоталітарною пропагандою (в її нацистському та радянському різновидах). Намагання скористатися ним з метою гуманізації марксистської філософії у 70–80 роках ХХ ст. (цілком зрозуміле й позитивне в тих умовах) зараз призвело до перетворення філософії у своєрідний розділ культурології або відводить їй роль «служниці світогляду», яка покликана виправдовувати й обґрунтовувати пострадянські ідеологічні конструкти.

УДК 32:111

Дмитро Шевчук

**СУЧАСНА ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ:
РЕФЛЕКСІЇ НА ТЛІ ПОСТПОЛІТИКИ**

Питання осмислення основних феноменів політичного світу надзвичайно актуальне для сучасної філософії. З одного боку, потрібно звернути увагу на те, що в основі кожного концепту соціальної філософії, яка вивчає політику, лежить певна феноменальна реальність, що проявляє політичне. Втрата зв'язку між поняттям та феноменальною реальністю призводить до того, що філософія оперує «порожніми» поняттями, які втратили своє традиційне значення. З іншого боку, осмислення основних феноменів політичної реальності, їх своєрідне «проявлення» створює підґрунтя для раціональної реалізації політики. Зрештою, в межах соціальної філософії чітко усвідомлено, що сама сучасна політика виявляє прагнення до реконфігурації власного простору. Тому-то й постає потреба певної концепції політичного, що ґрунтується на розумінні смислів, що ним породжені.

Водночас не можна оминати увагою й того, що сучасність демонструє кризу соціально-філософського осмислення політики. У філософській літературі доволі часто звучать голоси, які ремствують стосовно наявності великої кількості феноменів, що прагнуть видаватися політичними, але не є ними за своєю суттю. До цього додається діагностика утвердження постполітичної парадигми, яка нівелює можливість проявлення смислів політичного через панування маркетингових технологій, механізмів державного управління тощо (терміном «постполітика» описують ситуацію в США за президентства Барака Обами, у Франції – за президентства Ніколя Саркозі, в Італії – за прем'єрства Сильвіо Берлусконі тощо). У цьому контексті цілком знаково звучать слова К. Шмітта про те, що однією із найвиразніших рис сучасності є боротьба проти політичного. Про кризу політичного свідчать заклики про необхідність впровадження в політичний світ нової інтенсивності, радикалізація політичного, необхідність його редефініції політичного. Однак що це має означати? Якими мають бути згадані радикалізація та інтенсифікація? І що значить бути сьогодні політичним суб'єктом, який чітко визначає власну політичну позицію, протиставляючи її

протилежним, якщо будь-які чіткі розмежування стираються анти-демаркаціоністською постановою сучасної культури?

Безперечним є те, що політичний світ витворюється не лише на основі розуму, але й через використання вірувань, уявлень, міфів, стереотипів, ілюзій та емоцій. Крім того, в умовах сучасності можемо простежити, як розум все більше втрачає свої позиції, що в межах філософії політики проявляється критикою тих політичних теорій, які принципово спиралися на засади раціоналізму (наприклад, лібералізму), а також сумнівом в універсалізмі європейського розуму. В цьому контексті постає проблема раціонального обґрунтування принципів справедливості, рівності, політичної свободи тощо.

Узагальнюючи, можемо ствердити, що філософське осмислення політики нині стикається із двома проблемами. По-перше, опис політичного світу часів модерну вичерпав себе. Традиційні дихотомії (наприклад, ліві-праві) не можуть описати політичну дійсність. З'являються такі політичні феномени, які принципово не вкладаються в концепції, що прагнуть їх теоретично представити. Відповідно, можна говорити про необхідність перосмислення самої філософії політики. Але, з іншого боку, немає підстав, щоб повністю покладатися на постмодерн, який нині уже відходить, і ще більше поглиблює власні суперечності. Суперечності постмодерну проявляються хоча б у тому, що він не дає можливості до кінця зрозуміти: чи додання традиційного розуміння політичного є тоталізацією постполітики? А чи воно спрямоване на породження нових форм політичного буття? Крім того, сам постмодерн не є однорідним, виявляючи непослідовність, наприклад, у ставленні до модерну.

УДК 18(075.8)

Дарія Скальська

**ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОСТМОДЕРН:
У ПОШУКАХ СЕНСУ**

Авторитетною спробою на сьогодні у дефініціях сутності постмодернізму залишається теорема Вольфганга Вельша, висловлена ним, зокрема, в праці «Постмодернізм в мистецтві та філософії і його відношення до технологічної епохи» (1988), де автор вказує на принципи й колізії, які супроводжують досліджуване нами явище. Водночас американський літературознавець Леслі Фідлер наполягає на одному з критеріїв постмодернізму – це стирання межі між елітарними та буденними смаками, інтелектом та емоціями, реальністю та фантазією, за умови, коли мотиви містики, міфу, еротики заповнюють естетичний простір. Різноманітним та багатозначним взірцем у цьому сенсі вважають роман Умберто Еко «Ім'я рози». На окрему увагу заслуговує думка Чарльза Йенка, який вказує на архітектуру як символом постмодерну, його найбільш функціональний та конструктивний «код». Більшість теоретиків постмодерну схиляються до думки панівного режиму «технологічної епохи», та її високої конкурентоспроможності з іншими культурними стилями й ціннісними надбаннями. Якщо виходити з того, що постмодерністські мислителі та філософи прагнуть поставити себе по якийсь один бік модерно-постмодерної вісі, діяти за принципом кіркегорівського «або-або», то модернізм є водночас і джерелом постмодернізму і тим, від чого сам постмодернізм рішуче відмежувався.

Водночас поряд з терміном «постмодернізм» все частіше вживаним стає словосполучення «постмодерність». З її розвитком пов'язують виникнення нових галузей наукових досліджень, таких як культурні студії, жіночі студії, гей-лесбійські студії, гендерні студії, теорія збочень, наукові студії та постколоніальна теорія. Хоча фундуються вони на певних обмеженнях, все ж важко заперечити в них постійну присутність філософсько-естетичного дискурсу.

УДК 130.2

Максим Карповець**МЕЖІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ
МЕТОДОЛОГІЇ ФІЛОСОФІЇ ПОСТМОДЕРНУ**

Попри неоднозначність та неоднородність філософії постмодерну, її методологічні проекти деконструкції модерну більш ніж продуктивні. Закономірно, що продуктивність філософії не є чимось очевидним, але у випадку із такими фігурами, як Жак Дерріда, Мішель Фуко, Жак Лакан, Річард Рорті, важко не помітити чимало переосмислених ідей та речей. Однак коли проект філософії постмодерну як критики традиційної метафізики, великих метанаративів (у тому числі самої філософії), людини, культури так чи інакше здійснився, то питання про перспективи, а відтак і межі методології постмодерну, залишається відкритим. Однак саме методологія уможливорює постмодерн, а всі інше, як зазначав ще раніше Фредрік Джеймсон, суперечить суті постмодерну [1, р. XI-XII]. Чи може щось сьогодні сказати філософія постмодерну у своїх методологічних, часто агресивних концептах? Наскільки методологія постмодерну продуктивна поза критикою, розривом модерну? Крім того, наскільки філософія постмодерну у своїх методологічних основах взагалі може вважатися філософією?

Перше, що спадає на думку, коли йдеться про методи філософії постмодерну – їх радикальність. Практично всі методичні настанови філософії спрямовані на демаскування основних приматів модерну: смерть людини у Мішеля Фуко, реверсія рівнів психіки у Жака Лакана, кінець історії Френсіса Фукуями, смерть суб'єкта у Ролана Барта, ненаявність буття у Жака Дерріди тощо. У цьому філософія постмодерну справді видається достатньо евристичною, оригінальною та навіть послідовною, попри принципове бажання порвати із будь-якою послідовністю як натяку на систему, логоцентризм та великий смисл. Водночас треба наголосити на важливій ознаці методології, а саме на її *небажанні виробляти знання*. Будь-яка методологія сама по собі не є знанням – вона спонукає до знання, дає інструментарій для його археології. Іден Ворд так і пише, що «постмодернізм – це комплекс ідей» [2, р. 4], а не школа знання. Однак методологія філософії постмодерну робить протилежне, бо спонукає до незнання, тобто гаслом її може бути «ми

нічого не знаємо і ніколи не дізнаємось». Світ постає як тотальна невизначеність, своєрідний безкінечний хазарський словник, де нема початку руху, так само як і кінця. Тому межі методології – це межі феномену, дискурсу взагалі, а тому завжди фіксуються через заперечувальну частку «не». Тобто не центр, а його краї, сліди; не людина, а нелюдське, тваринне, хтонічне; не текст, а коментар; не історія, а історії, варіації та обертони.

Якщо ж врахувати те, що філософія постмодерну є методологічною у своїй суті, своєрідною горизонталлю, поверхнею у культурі та її бутті, підривною ризомою у великих будівлях модерну, то наступним кроком має бути щось протилежне. Нагадаємо, що деконструкція – основна та найбільш популярна методологія постмодерну – не є чимось абсурдно анархічним та нестерпно деструктивним, а цілком, що парадоксально, послідовним механізмом. Логіка методології така: спочатку розхитаємо, демаскуємо нарративи, а далі підготуємо ґрунт для наступних. Не випадково практично всі філософи повертаються до витоків європейської культури або її базових вихідних ідей. Наприклад, Мішель Фуко в кінці взагалі пропонує доволі традиційний проект турботи про себе, тобто практично реанімує антропологію у доволі чистому, абсолютно еллінському стилі. Та й сама іронія постмодерністів, зокрема у літературі (яка все більше зближується із філософією, так само як і остання із літературою), починає набувати теж сократівського відтінку. Тому маємо дивну ситуацію: філософія постмодерну, по суті, й не відбулася, а окреслилася пунктирно завдяки методологічним нарисам. Справедливо, що це *стиль* філософування, а не філософія як така. Філософія постмодерну (або ж after-постмодерну) має вибудовуватися на фрагментах, рештках класичної філософії. Зрештою, у цьому нічого нового нема – філософія так завжди відбувалася, а методологічні інтерлюдії тривали й набагато довше.

Література:

1. Jameson F. Postmodernism or the Cultural Logic of Late Capitalism / Fredric Jameson. – Durham: Duke University Press Books, 2001. – 461 p. – (Post-Contemporary Interventions).
2. Ward G. Postmodernism / Glenn Ward. – Illinois: Teach Yourself Books, 1997. – 340 p.

УДК 1(091)

Олександр Кулик

ОСМИСЛЕННЯ ХАОСУ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ

Останнім часом з периферії філософських пошуків у центр уваги представників західної філософії перемістилося поняття «хаос». Тут зіграли свою роль і відкриття природничих наук, і активність проявів постмодерну в різних царинах культури.

Вочевидь, сучасна філософія не може дозволити собі повернення до підходів натурфілософії тисячолітньої давнини і є необхідним розробити відповідний ХХІ століттю підхід до дослідження хаосу. Як свідчать філософські праці нашого часу, пошуки такого підходу розпочато [1, с. 259].

Ми погоджуємося з думкою, яку висловив К. Гінтікка, про те, що зараз домінуючою парадигмою філософської діяльності є не стільки дослідження реальності, скільки тлумачення філософських текстів [2, с. 3]. Зрозуміло, що, трактуючи наявні тексти про хаос, ми навряд чи знайдемо глибокі відповіді на запитання про сутність хаосу. Однак осмислення теорій щодо хаосу, які містяться у цих текстах, може надати глибокі відповіді про те, як саме людина ставиться до хаосу.

Вважаємо, що сучасна філософія здатна досягти найбільш плідних результатів, концентруючи свою увагу не стільки на дослідженні хаосу, скільки на дослідженні ставлення людини до хаосу. Тобто коли пріоритетним об'єктом філософського пошуку буде людина, яка осмислює хаос. У цього підходу є свої недоліки, проте він здатен доповнити дослідження вчених природничих наук інформацією, яка є необхідною сучасній людині для вироблення продуманого ставлення до хаотичних феноменів нашого світу.

Література:

1. Делёз Ж. Что такое философия? / Жиль Делёз, Феликс Гваттари. – Спб. : Алетея, 1998. – 270 с.
2. Хинтикка Я. Философские исследования: проблемы и перспективы / Я. Хинтикка // Вопросы философии. – 2011. – № 7. – С. 3–17.

УДК 930.1 + 930.2

Олена Мішалова

**НАРАТИВНА ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ: НАРАТИВ ЯК
ІНСТРУМЕНТ ПОЯСНЕННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ**

1. В останні десятиліття до наукової термінології багатьох гуманітарних дисциплін поступово увійшло нове поняття «наратив» (оповідь) і похідне від нього – «наративний». Наратив як предмет та метод дослідження сьогодні широко застосовується у соціології, психології і політології.

2. У другій пол. XX ст. до наративу як певного методологічного конструкту, який здатен прояснити проблемні моменти епістемології історії, звернулися дослідники з різних країн світу – А. Данто та Х. Уайт (Сполучені Штати Америки), П. Рікер (Франція), Ф. Анкерсміт (Нідерланди). Праці цих вчених започаткували окремий напрям у філософії історичного пізнання – сучасну наративну філософію історії.

3. Наративна філософія історії в «класичному» її розумінні (відмежовуючи таким чином її від постмодерністських концепцій історичного наративу) зосереджує свою увагу передусім на дослідженні структури історичної оповіді, принципах її побудови та функціонування. Основними ознаками наративної філософії історії є: (1) формалізований метод дослідження; (2) намагання з'ясувати сутність історичного знання за допомогою аналізу структури і логіки висловлювань історичного наративу; (3) розуміння історичної оповіді як певної організуючої схеми, конструкції, що створюється істориком і забезпечує надання сенсу подіям минулого засобом пояснення та інтерпретації (наратив як інструмент пояснення й інтерпретації); (4) усвідомлення діалогічності історико-гуманітарного дослідження у зв'язку з його текстуальною природою; (5) визнання та осмислення факту існування перспективізму як сутнісної характеристики історичної науки, присутності «точки зору» як автора тексту, так і його читача.

Інна Крисюк

МОВА І СВІДОМІСТЬ. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗВ'ЯЗКУ

(за Дж. Серлем)

Дж. Серль відомий своєю теорією мовних актів, яка стала підґрунтям перформативного повороту у філософії. Вивчення мовних актів привело філософа до проблем свідомості, зокрема, інтенційності. Дж. Серль вважає, що інтенційні стани представляють об'єкти й положення справ у тому ж сенсі, що й мовні акти. Існує щонайменше чотири аспекти, у яких інтенційні стани й мовні акти подібні між собою.

1. Розрізнення між пропозиційним змістом й ілокутивною силою, відоме в теорії мовних актів, поширюється й на інтенційні стани. Всі інтенційні стани мають принаймні деякий репрезентативний зміст. Для інтенційних станів ця умова є ще більш суворою, ніж для мовних актів, тому що деякі виразні мовні акти не мають ніякого змісту, наприклад «Ой!», «Алло!», «Бувай!».

2. Розходження між різними напрямками відповідності, відоме в теорії мовних актів, можна застосувати й до інтенційних станів. Стверджувальний клас мовних актів має напрям відповідності від слова до світу, а директивний клас актів зобов'язання – від світу до слова. Внаслідок цього доходимо висновку про істинність твердження. Якщо твердження хибне, то це є недоліком твердження (напрямок відповідності від слова до світу). Якщо обіцянка порушена, то це є недоліком того, хто обіцяє (напрямок відповідності від світу до слова). Подібно й переконання можуть бути істинними або хибними, тому вони мають напрям відповідності «від думки до світу». З іншого боку, бажання й наміри не можуть бути істинними або хибними, а можуть бути виконані чи здійснені, тому вони мають напрям відповідності «від світу до думки».

3. Третій зв'язок: у здійсненні кожного акту, що має пропозиційний зміст, ми виражаємо певний інтенційний стан з даним пропозиційним змістом та інтенційний стан є умовою істинності мовного акту.

4. Поняття умов виконуваності застосовується й до мовних актів, і до інтенційних станів, коли у них є напрям відповідності. Тому зазначимо, що твердження виконане, якщо і тільки якщо, воно істинне, наказ виконаний якщо й тільки якщо він виконаний, обіцянка виконана, якщо і тільки якщо її витримали, і т. д. Зрозуміло, що це поняття виконуваності застосовне також і до інтенційних станів. Моє переконання буде виконано, якщо й тільки якщо такі речі, як моє переконання щодо них, мої бажання будуть виконані, якщо й тільки якщо вони здійснилися, мої наміри будуть виконані, якщо й тільки якщо вони здійснилися.

Для кожного мовного акту, що володіє напрямом відповідності, мовний акт виконаний, якщо і тільки якщо виконано ментальний стан, що він виражає, й умови виконуваності мовного акту та психічного стану, вираженого у ньому, є тотожними.

Література:

1. Серл Дж. Р. Природа интенциональных состояний // Философия, логика, язык. – М., 1987. – С. 96–126.
2. Серль Дж. Открывая сознание заново / пер. с англ. А.Ф. Грязнова. – М. : Идея-ПРЕСС, 2002. – 256 с.

Анна Сторожук

РОЗУМІННЯ СМISЛУ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ

Доля смислу та близьких йому за змістом термінів (значення, «die Bedeutung», «sense», «meaning») у рамках мовознавства, повсякденного дискурсу й публіцистики довгий час була відносно спокійною. Однак за останні два століття поняття смислу, яке широко використовується в різних контекстах гуманітарного знання, пройшло досить складний шлях розвитку. Розгляд цього питання можна розпочати з філософії, а точніше з логіки, з введеного Д. Міллем і Г. Фреге розрізнення смислу і *die Bedeutung* (denotation, reference, вказівки, предметного значення). Це розрізнення, не лише прояснило співвідношення змісту та обсягу поняття, а й дозволило в рамках єдиного підходу говорити про смисловий і предметний зміст не тільки поняття, а й судження, міркування.

З одного боку, воно дало поштовх виникненню і розвитку математичної логіки та логічної семантики в роботах Р. Карнапа, Б. Рассела, А. Тарського. З іншого боку, Е. Гуссерлем, під прапором боротьби з психологізмом в логіці, була закладена потужна традиція феноменологічного аналізу, що погоджує смисл як зміст свідомості з інтенціональністю (спрямованістю свідомості).

Відсутність єдиної однозначної теорії смислу зумовлена тим, що встановлення смислових зв'язків (розуміння) завжди вимагає виходу в «out», в позицію «позазнаходження» (М. Бахтін), у деякий контекст.

Фреге розробив концепцію смислу і значення, згідно з якою «предмет, який носить дане ім'я, – це предметне значення даного імені, а зміст імені – це його смисл, тобто за Фреге, смисл – це спосіб, яким мовний знак (ім'я) позначає предмет» [1, с. 58].

Услід за Фреге, вважаємо, що кожен об'єкт повинен мати як значення (*Bedeutung*), так і смисл (*Sinn*). Під значенням розуміють об'єкт, який відповідає в процесі інтерпретації природної чи штучної мови будь-якому її виразу, що виступає в ролі імені. Таким об'єктом може бути як річ, так і думка про річ. Смисл слова – це конкретний зміст слова, якого воно набуває в контексті, тобто це невід'ємна частина пізнання індивідом світу. Смисл є особливою

психологічною реальністю, при ігноруванні або зведенні якої до інших явищ, неможливо побудувати повну теорію ні особистості, ні свідомості, ні діяльності.

Тому вважаємо, що смисл слова в інтенціональному світі сприяє розкриттю ментальності суб'єкта мовлення.

Література:

1. Фреге Г. Размышления о смысле и значении / Фреге Г. // Фреге Г. Логика и логическая семантика. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 247 с.

УДК 614.253:008

Ганна Губенко**БІОЕТИКА – ВИКЛИК ЧАСУ ЧИ КРИК ПРО ДОПОМОГУ?**

Біоетика вже досить довгий час є однією з провідних проблемних галузей, яка зацікавлює наукову та суспільну думки. Відсутність біоетики в Україні можна пояснити незрілістю суспільства, лінощами й боязкістю окремих індивідів, звичкою до підпорядкування. Справді, в Україні дебати щодо біоетики все ще залишаються прерогативою наукової еліти, а сам термін майже ні про що не говорить пересічним громадянам. Так «бути чи не бути» біоетиці в українському суспільстві? Цілком зрозумілий напрям відповідей на це питання – реструктизація освіти, розвиток ініціативи, визначення соціальної відповідальності вченого і взагалі людини. «Штучна однастайність» перетворюється на соціальну узгодженість. Наприклад, і консервативні позиції, й позиції трансгуманістів – це крайнощі. Внутрішнє перетворення або удосконалення людини (human enhancement) перестають розглядатися як монолог, а уявлення про діалог отримують свій розвиток.

У результаті складного соціального узгодження формуються формальні, затверджені правом антропологічні межі людського існування, розробляються філософські, соціокультурні, морально-правові підстави й передумови становлення біоетики і як соціального інституту, і як академічної дисципліни.

У контексті біоетичних проблем відбувається переосмислення феноменів розуму та раціональності, гуманізму й свободи. Нам видається, що сьогодні, коли світ охоплений глобальними проблемами, коли зрозумілі всі наслідки тотального управління соціальними процесами, доля гуманістичного ідеалу пов'язана з відмовою від ідеї оволодіння, пригнічення й панування – вона пов'язана, передусім, з ідеями біоетики, її основними принципами (коеволюції, толерантності, плюралізму, духовності).

Такий біоетичний підхід припускає наявність нередукованого різноманіття, плюралізму різних позицій, точок зору, ціннісних систем, які вступають один з одним у діалог і змінюються в результаті їх взаємодії.

УДК 147.1

Ірина Донникова

КУЛЬТУРОМЕРНОСТЬ ПОЛИСУЩНОСТНОГО ЧЕЛОВЕКА

В ситуации разрастания деструктивных социальных процессов становится очевидной невозможность игнорирования тех проявлений человеческого, которые составляют альтернативу позитивно-ценностным характеристикам человека. В связи с этим требует переосмысления сущностная связь человека и культуры, в которой обнаруживается *культуромерность* человека и *человекомерность* культуры.

Непредзаданность, открытость, смысловая неопределенность человеческого существования обусловлена такой характеристикой человека, как полисущностность (В. Г. Табачковский), определяющая его уникальную, не имеющую аналогов в природе способность – к избыточной универсальной, то есть творческо-деструктивной самореализации. Выражающаяся в экзистенциальной неисчерпаемости человека, универсальность включает как преимущества для ее носителя, так и существенные угрозы. Свою полисущностность человек «мудрец-безумец» (Э. Морен) в полной мере разворачивает в социальности, становящейся в сложном взаимодействии противоположных тенденций – хаотизированных и упорядочивающих, разрушающих и созидających. В социальной самоорганизации, тем самым, востребован специфический способ ограничивания разрушительных человеческих потенций, представленный культурой. Для становящегося человека культура выступает в роли структурированного и структурообразующего смыслового пространства, в котором человеческая полисущностность обретает *выраженность*, а жизнеосуществление – *созидательную направленность*. Создавая культуру, человек получает возможность творческой самореализации как часть самоорганизующегося мира.

Таким образом, потребность в культуре является базовой человеческой потребностью, выражающей культуromoерность полисущностного человека и обуславливающей созидательную человекомерность культуры.

УДК:101.1; 371.13

Світлана Ганаба

**ТВОРЧИСТЬ У СТРУКТУРІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ
ОСОБИСТОСТІ: ТОЧКА ЗОРУ СЕРГІЯ ГЕССЕНА**

Сергій Йосифович Гессен – філософ, публіцист, представник гуманістичного напрямку філософії першої половини ХХ століття. У своїх працях він створив самобутню педагогічну концепцію, у якій представлено оригінальний і водночас глибокий та різнобічний синтез філософських, педагогічних, психологічних поглядів. Стрижневою ідеєю у його міркуваннях є розвиток особистості в освітній сфері. Основну роль у становленні особистості, на думку дослідника, відіграє духовність. Саме вона відображає глибинну унікальність внутрішнього світу людини, допомагає їй плекати у собі «людське». Осереддям духовності є творче начало, що розуміється дослідником як специфічний людський спосіб освоєння, осмислення та перетворення навколишньої дійсності та самої особистості.

Творчість як загально антропологічна властивість, по суті, не «прищеплюється» ззовні шляхом використання певного набору методів та прийомів. Творчість як одну із сутнісних характеристик людини можливо лише «розбудити», активізувавши та актуалізувавши внутрішній потенціал кожної особистості. Невід’ємною особливістю творчого акту є свобода, під якою потрібно розуміти не вседозволеність, а позитивну творчу силу особистості. Свобода це не є довільний вибір між певними, вже окресленими шляхами, а творення нового особливого шляху, який раніше не існував. Дослідник висловлює переконання, що дітей потрібно не просто навчати, а залучати до процесу навчання, створюючи такі педагогічні ситуації, коли учні не зможуть не навчатися. Розглядаючи особливості дидактики уроку, С. Гессен висловлює переконання, що урок має бути творчою майстернею, у якій народжуються знання. За умов переорієнтації навчального процесу на потреби тих, хто навчається, плекання їх внутрішнього, творчого єства, освітній ресурс позбавиться відчуженості та абстрактності.

Катерина Шевчук

РОЗУМІННЯ КУЛЬТУРИ У ФІЛОСОФІЇ РОМАНА ІНГАРДЕНА

У творчості польського феноменолога Романа Інгардена можна виокремити погляди на культуру. Треба зауважити, що Р. Інгарден не займався спеціальними теоретичними розробками проблематики культури, але можлива інтерпретація творчості Р. Інгардена під кутом зору культурології чи філософії культури. В науковій літературі також відбуваються дискусії стосовно можливості використання термінології інгарденівської філософії до досліджень культури.

Для розуміння особливостей поглядів Р. Інгардена на культуру доцільно порівняти його культурфілософську концепцію з поглядами Е. Гусерля. Різниця між Інгарденом і Гусерлем у розумінні явищ культури полягає передусім в об'єктивістичному налаштуванні Інгардена. Для Гусерля світ, що нас оточує, є сенсом, який наша свідомість поєднує з ним. Культура як сфера інтенціональних корелятивів чистої свідомості становить для нього сферу конститутивних досліджень. Конституції смислу визначають структури чистої свідомості. Інгарден дошукується у сфері культури об'єктивних структур. Такими структурами є для нього твори мистецтва як схематичні твори.

Е. Гусерль шукає, як у чистій свідомості конституюється смисл культури. Р. Інгарден досліджує вміст ідеї культурних об'єктів.

Різниця полягає також у тому, що для Гусерля філософія культури є також історіософією. Для Інгардена історичні об'єкти є аісторичними, але культурна поведінка (діяльність, пов'язана зі створенням культурних артефактів, процеси їх інтерпретації) здійснюються в часі.

Р. Інгарден використовує термін «культура» в двох значеннях: (1) підкреслює об'єктивний аспект культури – розуміє під культурою витвори людини; (2) підкреслює суб'єктивний аспект культури – культуру розуміє як щось, що характеризує певних осіб, групи і спільноти (в цьому значенні говорить, наприклад, про філософську культуру, літературну культуру). В обох цих значеннях культура для Інгардена є поняттям не описовим, а аксіологічним.

Культура означає витвори, що реалізують цінності й поведінку людини, що свідчить про її слугування цінностями.

Р. Інгарден вживає також термін «філософія культури». Під філософією культури розуміє теорію витворів людини – витворів особливого виду.

Виокремлення культури як своєрідної предметної сфери Інгарден здійснює, спираючись на такі критерії:

- онтологічний (культурним витворам характерний чисто інтенціональний спосіб існування);
- аксіологічний (культура є сферою реалізації цінностей);
- антропологічний (людина творить культуру і безпосередньо пов'язана з нею, натомість культура надає сенс життя людині).

Мета роздумів Інгардена про культуру – це не лише дослідження певної своєрідної сфери буття, але також краще розуміння людини. Суттєвим для Інгардена було розуміння людини як когось, хто живе у витвореному ним спеціальному світі – найчастіше світі духовних витворів. Однак долає однобічність, яка тут постає, – буттєвою основою культури вважає природу, крім того, культуротворча діяльність людини пов'язана з тілесними рухами.

Р. Інгарден підкреслював значення культури для формування особистості. Вагомими сферами культури вважав мистецтво і філософію. Особливу увагу звертав на моральні цінності, велике значення серед них надавав категорії відповідальності.

Найважливіші моменти Інгарденівської філософії культури:

- звернення уваги на спосіб існування культурних витворів;
- концепція багаторівневості та багатофазності творів мистецтва;
- проблематика естетичних переживань;
- ідея наближення культурної рецепції до творчості;
- ідея «зустрічі» людей з творами мистецтва;
- проблеми культурного часу й культурного простору;
- поняття культуротворчої поведінки як умови збереження ідентичності індивідуального та колективного суб'єкта в часі.

Олена Уваркіна

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО АНАЛІЗУ ФЕНОМЕНУ ЦІННІСНОГО РОЗКОЛУ

Дослідження феномену ціннісного розколу цивілізації в умовах глобалізації показало, що важливу роль серед основних чинників подолання розколотості відіграють наука, освіта й культура, які через комунікаційний простір інтегрують національні освітні системи в єдині регіональні та світові осередки знання, культури й просвітництва. Шляхом до вирішення цих завдань може бути використання системного підходу у навчально-педагогічному процесі вищої школи.

Вітчизняні дослідники у галузі методології системних досліджень (І. Блауберг, В. Садовський, Б. Юдін) зазначають, що помітне поширення системних досліджень пояснювалося принаймні трьома причинами: по-перше, більшість наукових дисциплін – психологія, лінгвістика, соціологія, логіка та ін. – суттєво трансформували предмети свого дослідження, як такі тепер виступають різноманіття взаємопов'язаних елементів, які можна розглядати як цілісні утворення. По-друге, нові засоби накопичення, зберігання і трансляції інформації, які засновані на використанні можливостей сучасної комп'ютерної техніки, привели до того, що головним об'єктом сучасного технічного проектування та конструювання виявилися системи управління, які за своєю структурою та за процесом створення виступають як типові зразки системних об'єктів. І нарешті, по-третє, усвідомлення факту широкого впровадження у сучасну науку й техніку системних досліджень посилило увагу до проблематики загальної теорії систем.

Сучасні українські вчені вже давно звернули увагу на те, що сучасний світ стоїть перед загрозою критичного загострення глобальних проблем, вимагає, окрім науково-інноваційних механізмів їх подолання, ще гуманітарно-концептуального осмислення феноменологічного підґрунтя засобів і чинників об'єднання людства навколо їх вирішення.

УДК 111.11:17.023.36

Алла Залужна

**ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ У ФУНДАМЕНТАЛЬНІЙ
ОНТОЛОГІЇ М. ГАЙДЕГГЕРА**

М. Гайдеггер, озброївшись феноменологічним методом, створив фундаментальну онтологію як феноменологію людського існування і тим самим здійснив радикальний поворот у тогочасній філософській думці. Відтак, закладаються вагомі перспективи подальшого розвитку нової онтологічної переорієнтації з легітимізацією проблем внутрішнього світу людини у площині переживання смислу свого буття, виправданості особистісної присутності у світі та відповідальності перед буттям. У цьому контексті саме «Dasein» уможлиблює розуміння специфіки людського буття, оскільки «тут-буття» передбачає зумовленість світу й людини та неможливість існування поза ними. Тому людська екзистенція постає не замкненою, а відкритою світу й проявляється як «буття-у-світі».

Філософський аналіз розуміння людського існування раннього та пізнього періоду творчості німецького філософа дозволяє констатувати трансформаційні зрушення окресленої проблеми як рух філософського дискурсу М. Гайдеггера від феноменологічно-екзистенційного аналізу «Dasein» до проблеми істини буття. Ранній М. Гайдеггер крізь призму феноменологічної аналітики виявляє глибинні сутнісні буттєві структури екзистенції, з допомогою яких осмислює «Dasein» у сенсі турботи, у зв'язку з чим виникає можливість прояснення буття як часовості. Проте після повороту екзистенція постає тим особливим сущим, що прагне відкрито стояти у відкритості та непотаємності до буття, демонструючи нерозривність істини-алетеї, буття, екзистенції та свободи. Буття у цьому контексті відкриває себе людині, «виповідає себе», «творює істину», надає «досвід правильності поведінки» через поета як вісника буття в ситуації перенесення прерогативи запитування про сенс та істину від людини до самого буття.

УДК 141.4

Олена Попова

«ТУРБОТА ПРО СЕБЕ» ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРАКТИКА НАБУТТЯ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Проблему набуття особистісної ідентичності вперше в історії західноєвропейської думки поставив Сократ. Він є творцем «екзегези ідентичності» – ансамблю практик, смисловим виразником якого став імператив «турботи про себе» (ἐπιμέλεια ἑαυτοῦ). В курсі лекцій «Герменевтика суб'єкта» М. Фуко, аналізуючи платонівський діалог «Алківіад I», розглядає умови можливості античної «культури ідентичності самого себе» як священного пробудження, звернення погляду на самого себе через прагнення оберігати себе та ніколи не забувати про особистісне самопідкування.

Сократ, зазначає М. Фуко, змальований саме тією людиною, яка пробуджувала власним прикладом маєстично-наративного прагнення опанувати найвищий принцип виховання давніх греків – принцип калокагатії – гармонії зовнішнього світу та внутрішнього космосу, тілесного та духовно-почуттєвого як шляху до мудрості.

Поняття «Турботи про себе» як практика набуття ідентичності особистості, починаючи з промов Сократа, проходить крізь античну філософію (Епікура, Плотіна, стоїків, кініків), до самого порогу християнства і навіть у християнстві поняття «ἐπιμέλεια» («турбота») можна зустріти, в александрійській школі, яка живила християнство, наприклад, у Філона Олександрійського, Мефодія Олімпійського, Василя Кесарійського, а також у Григорія Ниського у виразі матриці християнського аскетизму, підкування про себе з позицій цілібату (твір «Про блаженних» та «Про цнотливість»).

Таким чином, в античності проблема набуття особистісної ідентичності розкривається в понятті «турбота про самого себе» – своєрідного етичного праксису, невід'ємного від принципу виховання, пов'язаного з опануванням власної тотожної сутності, цілісності самого себе.

УДК 378.013.73 – 044.372:165.742

Ірина Войтюк**КРИЗА ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ:
ДЕГУМАНІЗАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ**

Сучасна університетська освіта ґрунтується на декількох освітніх парадигмах – культурно-ціннісній, академічній, професійній, технократичній, гуманістичній. Гуманістична – називається «пріоритетною у галузі модернізації національної системи освіти» [3, с. 65]. Сьогодні освітня парадигма переживає глибоку кризу, пов'язану з переоцінкою фундаментальних загальнокультурних цінностей. На думку Д. Гончар, специфікою дегуманізації свідомості у ХХІ столітті є те, «що людина стає жертвою відкритого нав'язування культу успіху та вигоди, безальтернативності суспільної нерівності. Цінності духовно-морального характеру почали витіснятися цінностями споживацького матеріалістично-прагматичного характеру... Це призводить до атрофії гуманістичних почуттів жалості та співпереживання та утвердження різноманітних проявів дегуманізації» [1, с. 25]. Л. Горбунова так коментує цю подію, одночасно тісно пов'язуючи її з тими труднощами, які іманентно переживає система гуманітарної освіти: «Досвід останніх десятиліть виявляє особливу мінливість, рухливість, плинність, пластичність різноманітних аспектів людського буття. Особливо характерним тут є зникнення твердого центру, відкритість назовні, перетин кордонів, номадичний рух у просторі «транс». І з досвіду сучасності проступає якийсь новий образ людини, нова антропологічна реальність, позбавлена незмінного сутнісного ядра. Цей образ докорінно розходиться з традиційними європейськими уявленнями про людину, теоретично-обґрунтованими у чинній системі гуманітарних наук» [2, с. 99]. Таким чином, значення людини в сучасній картині світу як визначальної цінності гуманізму перестала бути актуальною. Людина стала симулякром самої себе, втративши номінал який робив її вищою цінністю. В цих умовах як ніколи є актуальною проблема пошуку нової конструктивної, ідеалістичної, ціннісно-орієнтованої освітньої матриці, здатної змінити надмірну перевагу «τέχνη» над «culture» в реаліях сучасного сьогодення.

Література:

1. Гончар Д. Філософська рефлексія проблеми гуманізації освіти в ХХІ столітті / Д. Гончар // Вісник НТУУ «КПІ». Філософія. Психологія. Педагогіка. – № 2 – 2012. – С. 24–30.
2. Горбунова Л., Зглінська Н., [колектив авторів] / Методологічний семінар «Трансгуманітарність як чинник розвитку сучасної науки і освіти» // Філософія освіти № 1–2 (20). – 2011. – С. 97–142.
3. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / Т. І. Туркот. – К. : Кондор, 2011. – 628 с.

УДК 1(091)

Роман Самчук

АБЕРАЦІЇ ЛЮДЯНОСТІ ЯК ДЕГУМАНІСТИЧНА ТЕНДЕНЦІЯ

Нині все частіше до головних проблем, які стоять перед людством, вчені зараховують антропологічну кризу. На нашу думку, її потрібно поставити на чільне місце серед глобальних проблем, оскільки їх поява є наслідком людської діяльності та підтвердженням того, що людство вибрало не правильний шлях, не ті цінності. Наголошено, що антропологічну катастрофу М. Мамардашвілі вважав найбільш страшною з можливих катастроф, оскільки вона є свідченням знищення людського в людині, спустошення людського світу.

Одразу потрібно зазначити, що ця проблема є надзвичайно складною, тому хочеться звернути увагу лише на деякі її аспекти. До яких, на наш погляд, варто зарахувати те, що людина з біосоціальної істоти стає дедалі більше соціальною істотою. А це зумовлює певну деформацію її природи як біологічної істоти: сучасна людина перетворюється в *homo urbis*. У цьому випадку також проявляється дегуманізуюча тенденція, пов'язана з зростанням навантаження на психіку та зменшенням фізичних навантажень на м'язи та організм у цілому, що, на переконання медиків, негативно впливає на людину.

Не можна не гадати також зростання відчуження, яке набуває нових масштабів та форм, завдяки новітнім технологіям. Зазначений стан можна описати як вихід за межі природи в штучний (неприродний) світ віртуальної реальності, який зумовлює зменшення або взагалі розрив соціальних зв'язків, що стає перешкодою для повноцінної соціалізації людини. Зубожіння людської особистості втілюється у: конформізмі, консюмеризмі, ігроманії, замкнутості, зацикленні на гедонізмі та у «полегшеному» сприйнятті буття.

Ще одним аспектом надмірної «урбанізації» людини є відчуження людини не лише від інших людей, а й від навколишнього середовища, що робить її безпорадною поза межами урбанізованого світу.

До цього переліку потрібно також додати проблему ідентичності: розмиття попередніх ідентичностей та не віднайдення нових ідентичностей.

*УДК 141.7 + 124.5***Володимир Будз****ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ
ЯК ПРИЧИНА ДЕГУМАНІСТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ
У СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВАХ**

В основі успішного розвитку будь-якого суспільства перебувають системи цінностей, які відображають світоглядно-ідеологічні уподобання суспільства у політичному, економічному, релігійному, правовому, моральному та інших аспектах. Аксіологічні системи концентрують у собі цінності всіх суспільних сфер. Вони є мотивом життєдіяльності спільноти, орієнтиром для обґрунтування ідеалів, цілей та завдань суб'єктів суспільних відносин. Системи цінностей є також своєрідними чинниками самоорганізації суспільного буття, оскільки суспільні відносини є аксіоцентричними і концентрують у собі суспільні та індивідуальні інтереси.

У сучасному світі відбувається трансформація класичних гуманістичних цінностей, які ґрунтуються на ідеях важливості людського розуму, пріоритеті пізнання істини, повазі до кожної окремої людини як основної цінності, повазі до свободи людини. Сучасний суспільний дискурс на перший план висуває прагматичні, утилітаристські та гедоністичні цінності, які орієнтуються на власність та її грошові еквіваленти як основні цінності. Така прагматично-утилітаристська трансформація цінностей є причиною дегуманізації суспільств, втрати в них поваги до звичайної людини. Якщо людина не володіє великими розмірами власності, то з її думкою, свободою та проблемами не рахуються. Особливо небезпечною є така прагматична трансформація цінностей в українському суспільстві, яка дегуманізує українську спільноту.

Проте ціннісні уподобання спільнот не існують окремо від їх філософського обґрунтування. Тому трансформація класичних цінностей відбувається внаслідок домінування у гуманітарних науках постмодерністської методології та розуміння сутності людини як тимчасової, ірраціональної, загубленої істоти, яка втратила себе, свою свободу, своє авторство у творчості та є тільки фрагментом суспільної дійсності.

УДК [130.2:572]:316.613.434

Тетяна Бикова**ЕСКАЛАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ ЯК ПРОЯВ
ДЕГУМАНІЗАЦІЇ ЛЮДСЬКИХ ВЗАЄМИН**

Розвиток сучасної цивілізації, на думку багатьох дослідників, характеризується зростанням тенденцій дегуманізації. Причому ці тенденції мають системний характер і знаходять прояв в усіх сферах людського життя – суспільній практиці, міжлюдських взаєминах, навіть у ставленні людини до самої себе. Зростання цих тенденцій супроводжується ескалацією агресії, яка із антропологічного чинника самозбереження і виживання людини перетворюється на антропологічну загрозу для подальшого продуктивного розвитку людини і як особистості, і як представника людського роду.

Поширення у суспільному житті багаточисельних деструктивних форм прояву людської агресії свідчить про те, що саме-суспільство є духовно хворим на злоякісну агресію. Адже «виживання» і життєвий успіх у сучасному суспільстві все більше потребують від людини проявів жорстокості і насильства як щодо зовнішнього світу, так і щодо самої себе. У ринковому суспільстві, орієнтованому на масове виробництво і споживання матеріальних благ, де життєвий успіх асоціюється, насамперед, із його зовнішніми, речовинними атрибутами у взаєминах між людьми утверджується принцип «людина людині – товар» і тим самим руйнується така основа взаємодії між людьми як прив'язаність. А саме вона, на думку І. Ейбл-Ейбсфельдта є тим, що протистоїть агресії в усіх суспільствах. Порушення балансу між агресивністю і прив'язаністю призводить до того, що людина не може реалізувати свої емоційні потреби у спілкуванні, а також і в усамітненні. Домінування у структурі характеру особистості ворожості й агресивності призводить до деградації особистості, її зміст звужується до тотальної ворожості до Іншого. Звідси постає потреба знаходження тих соціокультурних механізмів і чинників, які б сприяли гуманізації міжлюдських взаємин, а відтак, і трансформації «злоякісних» форм індивідуальної агресії у «доброякісні».

УДК 354: 314:17

Наталія Назар**ДЕГУМАНІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЯК ЧИННИК
ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ**

За Законом України «Про основи національної безпеки України», головними загрозами національній безпеці України в соціальній сфері є: прояви моральної та духовної деградації суспільства; загострення демографічної кризи; зростання дитячої та підліткової бездоглядності, безпритульності.

Серед низки чинників, які впливають на демографічні процеси, лише три-чотири з них є ключовими. Керуючись твердженням, що сучасна демографічна криза – це за своєю природою епідемія у сфері духовності та психіки, пропонується три способи виходу з неї. Перший – етіологічний – вплив на причину явища; другий – патогенетичний – нейтралізація механізмів явища; та третій – симптоматичний – приборкання найнебезпечніших симптомів (деструкції). Власне, соціальні виплати можна зарахувати до механізмів останнього із трьох зазначених способів, які дають змогу забезпечити короточасний ефект та не знищують при цьому причин депопуляції. Тому державна демографічна політика повинна ґрунтуватися на етіологічному принципі.

Освіта та інформація в сучасному світі є потужним чинником формування світоглядних настанов людей, тому одним із головних завдань держави є забезпечення своїм громадянам доступу до об'єктивної інформації, а також захист від усіх форм насильства через інформаційний простір. Проте в Україні наразі не дотримуються вимог чинного законодавства у сфері освіти та інформаційного простору. Натомість, норми права, зокрема в галузі охорони здоров'я, часто суперечать нормам моралі, що призводить до деперсоналізації людини і відповідно – заперечення її фундаментального права на життя. Тут зокрема йдеться про індустрію абортів, контрацепції, «продукування» людини методами штучного запліднення.

Шляхом виходу з демографічної кризи є повернення до норм моралі.

Література:

1. Про основи національної безпеки України: Закон України № 964-IV [від 19.06.03 р.]: Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi>.
2. Про лікарські засоби: Закон України № 123/96-В [від 4.04.1996] : Верховна Рада України. – Режим доступу: [http:// www.apteka.ua/article/official/zakon.html](http://www.apteka.ua/article/official/zakon.html).
3. Луць І. Аборти, контрацептиви, евтаназія: проблеми і пошуки шляхів шанування життя. – Режим доступу : www.ugcc.org.ua/ukr/church_in_action/sobor/eparchial/lviv/luc/.
4. Назар Н. О. Законодавство України в світлі біоетики // Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти : матер. між-нар. наук.-практ. конф. (26 – 27 березня 2009 р., м. Львів). – Львів : ЛНМУ ім. Данила Галицького, 2009. – С. 357–359.

УДК 140.8

Катерина Кулинич

ДЕГУМАНІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ

Наприкінці ХХ століття відбулися докорінні зміни в багатьох сферах життя людини і суспільства, що дозволяють констатувати наступ інформаційної цивілізації.

Дегуманістичні тенденції в сучасному суспільстві, безумовно, проявляються, однак, швидше за все, необхідно розглядати їх як методи боротьби антиглобалістичних рухів.

Перш ніж писати про «дегуманізм», давайте дамо визначення «гуманізму». Отже, «гуманізм» (людяність) – сукупність поглядів, поваги до гідності та прав людини, його цінності як особистості, турботи про благо людей, їх всебічний розвиток, про створення для людини сприятливих умов суспільного життя.

Гуманізм і дегуманізм – поняття духовного, а не матеріального виміру.

Однією з дегуманістичних тенденцій у сучасному суспільстві можна виділити відмову більшості людей від будь-яких релігій. Церква як інститут в інформаційному суспільстві відіграє все меншу роль. На зміну церковним канонам приходять ліберальні, які розглядають людину як правову істоту, що спирається на закон, а не на справедливість. У сучасному світі пріоритети інтелектуального розвитку особистості є вищими, ніж духовного.

Однак, з цього твердження можна виділити таку дегуманістичну тенденцію, сутність якої полягає в занепаді системи вищої освіти на початку ХХІ століття, і, як наслідок, дегуманізації і дегуманітаризації науки й освіти, втраті суб'єктами вищої освіти низки гуманістичних принципів своєї діяльності, спрощення гуманітарної парадигми освіти.

У цей час систему вищої освіти необхідно кардинально змінити не тільки в Україні, але й переглянути принципи розвитку суспільства в цілому. Живучи в інформаційно-цивілізованому світі, людина як і раніше більшою частиною є не метою, а засобом суспільного розвитку. І цей факт ще більше вказує нам на розрив між людиною й особистістю. Людина все більше стає одномірним

споживачем, яка, користуючись дарами сфери інформаційних технологій, поступово втрачає особистість.

Досягнення сучасної цивілізації носять вкрай суперечливий характер. Покликані служити людству, вони в багатьох відносинах виявляють не завжди бажані наслідки для людини та її майбутнього.

Основною метою і гаслом сучасного суспільства має стати «порятунок особистості від деградації, шляхом кардинальної зміни системи, її коригування та збагачення».

УДК 347:61:17

Катерина Білецька

ЗНЕЦІНЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ У ПРАКТИЦІ ЕВТАНАЗІЇ

Серед багатьох цінностей цього світу основною та незмінною залишається життя. Це стало очевидним і незаперечним фактом особливо після двох світових воєн у минулому ХХ столітті. Однак, незважаючи на те, що людство протягом століть дозрівало до усвідомлення величчя людського життя, його гідності, аж до юридичного закріплення цього у численних міжнародних законодавчих актах, ця цінність сьогодні не є до кінця захищеною і пошанованою, продовжує нівелюватися та викривлятися у суспільній думці. Прикладом останнього є практика евтаназії. Якщо існування не приносить задоволення, пов'язане із нестерпними стражданнями та на його підтримку потрібні чималі матеріальні ресурси, то тоді воно втрачає сенс, його можна позбутися, обираючи «легку смерть». Ця позиція лягла в основу законодавства таких країн, як: США (12 штатів), Колумбія, Нідерланди, Бельгія, Люксембург, Швейцарія, Швеція та Фінляндія [2, с.142], де вбивство людини на її прохання, за певних умов, не є кримінальним діянням.

Україна належить до тих держав, де евтаназія (в т.ч. добровільна), є заборонена законом, зокрема ч. 4 ст. 281 «Цивільного кодексу України», а також ч. 3 ст. 52 «Основ законодавства України про охорону здоров'я». Однак, незважаючи на кримінальну відповідальність, передбачену щойно згаданими статтями, у одному із соціологічних досліджень 35,2% опитаних лікарів зізналися, що у своїй лікарській практиці вдавалися до пасивної евтаназії [1, с. 152]. Такі проевтаназійні тенденції в Україні та інших країнах світу свідчать про глибоку моральну кризу тогочасного соціуму, що веде до десакралізації людського життя, знецінення його гідності.

Література:

1. Безаров О. Т. Евтаназія в контексті медичної практики // Буковинський медичний вісник. Український науково-практичний журнал. – Чернівці: БДМУ, 2005. – № 1. – С. 149–154.
2. Бойко І. Біоетика. – Львів: Видавництво Українського Католицького Університету, 2007. –180 с.

УДК 17.37

Леся Васьків

**НАПОВНЕННЯ АКАДЕМІЧНИХ КУРСІВ
«ХРИСТИЯНСЬКА ЕТИКА» ТА «БІОЕТИКА»
У ПОДОЛАННІ ДЕГУМАНІСТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ
СУЧАСНОГО СОЦІУМУ**

Динаміка розвитку сучасного світу демонструє чимало глобальних проблем, які є свідченням та наслідком втрати духовності, парадигмальних трансформацій статусу людини з Творця та Творіння у Споживача та Прагматика. Втрата духовного осердя сучасної цивілізації, руйнування її гуманістичних підвалин можуть і повинні бути подолані не в останню чергу завдяки системі гуманізації сучасної освіти, наповнення її духовно-моральним змістом. У цьому контексті важливими, на нашу думку, є впровадження в системі вищої освіти (ВНЗ гуманітарного та медичного профілю) курсів «Християнська етика» та «Біоетика».

Так, курс «Християнська етика» покликаний сприяти формуванню особи студента «на засадах альтруїзму, людяності, ... милосердя, чесності» тощо [1, с. 3]. Наповнення курсу – гуманістичне, через ознайомлення із принципами та нормами християнської моралі студенти засвоюють механізми та прийоми християнської етики, моделюють свою поведінкову реакцію у фахових ситуаціях згідно із морально-духовними, а не прагматичними принципами.

Курс «Біоетика», своєю чергою, повинен вирішувати проблеми «ставлення до людського життя в усіх його проявах, аналізуючи моральність дій людини» [2, с. 4]. Його мета – формувати культуру служіння і трепету перед людським життям. Проблеми абортів, смертної кари, евтаназії, інтерпретовані в контексті персоналістичної біоетики, покликані сприяти гуманізації соціуму.

Література:

1. Основи християнської етики та моралі. Програма навчальної дисципліни для студентів 3 курсу вищих медичних навчальних закладів. – К., 2011. – 75 с.
2. Терешкевич Г. Т. Біоетика в системі охорони здоров'я і медичної освіти: Навч. посібник. – Львів: Світ, 2008. – 344 с.

*УДК 101.1:316.314.743***Тетяна Цимбал**

ФІЛОСОФІЯ МІГРАЦІЇ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ

Одними з найактуальніших проблем сьогодення, що потребують філософського осмислення, філософської рефлексії, є ті, що породжені свободою пересування людини, а саме: міграція, еміграція, імміграція тощо. Міграції існують стільки, скільки існує людина, набуваючи різних форм та значень на певних етапах історичного розвитку людства. Сьогодні міграція є глобальним явищем, що відіграє значну роль у системі зовнішніх зв'язків держав та у внутрішній системі більшості країн. Саме тому наш час називають «плинним» (З. Бауман) або «століттям міграцій» (М. Кастельс).

Загальна міграційна активність має в кожній країні певні наслідки: деякі потерпають від надмірної кількості іммігрантів, що намагаються поліпшити рівень свого життя за рахунок країни-реципієнта, а деякі, навпаки, – втрачають трудові ресурси, інтелектуальний потенціал та потрапляють у «демографічну яму». Ці зміни оцінюються експертами неоднозначно, а іноді й прямо протилежно: від оцінки міграції як чинника, що сприяє економічному зростанню, до визнання міграцій причиною зростання безробіття серед місцевого населення та надмірного навантаження соціальної сфери. Різноманітні дослідження призводять до поліваріантності суджень щодо міграцій та породжують суперечності. Можливо, саме тому в різних країнах використовують неузгоджені стратегії стосовно мігрантів.

Тому проблема міграції потребує детального, глибокого вивчення й визначення чіткого категоріального статусу, що неможливо поза межами філософської рефлексії, досвід якої пропонується автором. Саме філософія є основою культурологічних, соціально-економічних, антропологічних досліджень, методологічною базою єдиного міждисциплінарного вивчення міграції та створення цілісної концепції. Філософія як продукт епохи та спроба осягнення епохи повинна повернутися до ролі духовного лідера, відновлюючи свій етимологічний смисл та гідно відповідаючи на виклики часу.

УДК 37.014:»18/19»

Світлана Кузьміна

**ПРЕОБРАЗИТИ ЛЕВІАФАНА:
КИЇВСЬКІ АКАДЕМІЧНІ ФІЛОСОФИ XIX –
ПОЧАТКУ XX СТ. ПРО ОСВІТНЮ ПОЛІТИКУ**

Звернення київських академічних філософів до проблем освітньої політики було зумовлене малоуспішними реформами російської освіти. Аналізуючи їхні невдачі й прорахунки, вони пропонували поглянути на школу й освіту як інструмент перетворення держави з «Левіафана» на набагато життєздатніший «натхнений і живий союз» громадян [1, с. 6, 207]. Однак користуватись цим інструментом необхідно обережно, усвідомлюючи ризики поступового сповзання бюрократичного управління від форм розумного протекторату до диктату, формалізму, тотального контролю, надмірного практицизму [1, с. 206–207; 2, с. 407–408]. А інакше школа з освітнього закладу, де панує «вищий моральний дух» (саме у такій іпостасі вона й здатна виховувати свідомих громадян), перетворюється на «мутанта» – «розсадник чинів» [3, с. 4]. Дієвим засобом запобігання цим «захворюванням» є дотримання принципу рівноваги інтересів держави й людини. Це дозволить, змінивши стиль управління з «диктату зверху» на «підтримку ініціативи знизу», створити сприятливі умови для розвитку особистості й педагогічної творчості у ближчій перспективі, а надалі – для увізнення школою та всією системою освіти особливостей національного характеру держави [4, с. 609].

Література:

1. Юркевич П. Д. Курс общей педагогики с приложениями. – М., 1869. – 404 с.
2. Лينيцкий П. И. Пособие к изучению вопросов философии (элементы философского мирозерцания). – Х., 1892. – 427 с.
3. Юркевич П. Д. План и силы для первоначальной школы // Журнал Министерства народного просвещения. – 1870. – № 3. – С. 1–29.
4. Маккавейский Н. К. Современные педагогические блуждания (по поводу издания С. А. Рачинского «Absit Omen», СПб., 1901). – Рец. на кн. // Труды Киевской духовной академии. – 1901. – № 12. – С. 580–609.

УДК 101.1

Михайло Бойченко**АКТУАЛЬНІСТЬ АКАДЕМІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ**

Поняття академічної філософії пов'язано з особливим статусом філософського знання і особливим підходом до її викладання. Дещо іншого значення вона набуває як цінність, оскільки більш значущими стають соціальні аспекти функціонування філософії – як у науковому співтоваристві, так і в суспільстві в цілому. Академічність філософії виникає не в результаті успішного протистояння зовнішнім, позанауковим впливам на неї, але якраз навпаки, є причиною і запорукою такої успішності. Прояснення істинних підстав академічності філософії є, на наше переконання, необхідною передумовою її справжнього утвердження в цьому статусі, сприяє проясненню суспільної значущості як самих окремих наук, так і інших нефілософських інстанцій – економічних, владних, релігійних, адміністративних і інших.

Академічність філософії полягає в її самодостатності. Саме в цьому статусі філософія була і залишається зразком розумної організації людиною власної діяльності і всього життя, прикладом культури справді вільної і творчої дії, зразком як для всіх можливих наук, так і для інших видів соціальної діяльності людини.

В умовах «війни університетів», про яку писав свого часу як про симптом сучасного суспільства Джон Серл [1], філософія несе науці й суспільству послання миру та злагоди – насамперед з самими собою. У цьому і полягає її справжня і глибока академічність. В умовах невинної зміни кон'юнктури в рамках функціонування окремих соціальних систем та інститутів, з одного боку, та зростаючого поглиблення соціальної диференціації – з іншого, все більшої актуальності набуває та інстанція, яка залишається незалежною від потреб актуалізації, а такою була і залишається академічна філософія.

Література:

1. Searle J. R. The Campus War: A Sympathetic Look At The University In Agony / John R. Searle. – New York: World Pub. Co., 1971. – 256 p.

УДК 371.4

Ольга Гомілко**ГІБРИДНА ПЕДАГОГІКА ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКА
ОСВІТА: АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ**

Термін «гібридність» набуває актуальності в епоху глобалізації. Мобільність, віртуальність, мережевість посилюють процеси взаємодії та взаємовпливу культур, традицій, ідентичностей тощо. Прискорення руху розмиває межі в мережах. Віртуальність визначає реальність. Посилюється гібридність як спосіб онтологічного примирення різного, множинного, протилежного. «Домовлена» гібридність або за згодою гібридність пронизує наскрізь сучасний світ.

Гібридна педагогіка виникає у зв'язку з потребою ефективного поєднання у навчальному процесі критичної педагогіки, цифрових технологій та нових форм освіти. В основі гібридної педагогіки покладено критичне ставлення до новітніх технологій.

Гібридна педагогіка означає, що сучасний навчальний процес не може відбуватися за межами новітніх технологій. Їх використання передбачає переосмислення ключових понять освітнього процесу, таких як студент, викладач, знання, аудиторна робота, самостійна робота тощо.

Існує принципова відмінність між застосуванням в освіті сучасних технологій та традиційних технічних засобів навчання. Фільми, слайди, таблиці не утворюють окремий простір. Вони складають одну й ту саму реальність, яку позначають терміном «дійсність». Тоді як цифрові технології легітимують віртуальну реальність в освіті. Гібридна педагогіка визначає цей факт, але йому не підкоряється. Основним її завдання стає не віртуалізація, а практикація навчального процесу. Останнє означає посилення антропологічного компонента освіти.

Сучасна університетська освіта має бути зорієнтована не на обслуговування транснаціональних економічних структур, а на оптимізацію людської дії в контексті глобальних викликів сучасного світу. Антропологічна складова освіти вивільняє потужний ресурс її тілесних аспектів. Режим проведення занять «наживо» актуалізує жести, звуки, предмети – все те, що складає плоть світу.

УДК 137.01; 130.122

Ірина Степаненко

ПОТРЕБА ОНОВЛЕННЯ ДУХОВНИХ ОСНОВ ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ УНІВЕРСИТЕТУ У СУСПІЛЬСТВІ ЗНАНЬ

У процесі становлення суспільства знань, для якого, здавалось би, найвищою цінністю є знання, виникають чисельні парадокси. До одного з них можна зарахувати те, що разом із загальним визнанням значущості вищої освіти як головного стратегічного ресурсу розвитку сучасної держави, суспільства, людини спостерігається глибока криза університету і як ідеї, і як соціального інституту. Класичний університет гумбольдтівського типу якщо перебуває і не в руїнах (Б. Рідінгс), то, за загальним визнанням, у глибокій кризі. І ця криза сягає самих ціннісно-смилових засад, що конституюють освітній простір університету. Отже, для продуктивного розвитку сучасного постіндустріального суспільства як суспільства знань необхідним стає подолання цієї кризи, знаходження і конструювання нових духовних підвалин освітнього простору університету. А це, своєю чергою, породжує потребу у поглибленому і цілеспрямованому осмисленні означеної проблеми.

Теоретична потреба у поглибленій філософсько-освітній рефлексії духовних основ і вимірів освітнього простору університету є особливо відчутною в українському суспільстві. Це зумовлюється, насамперед, необхідністю подальшого реформування системи освіти України відповідно до вимог часу, що визначаються сучасними інтеграційними і глобалізаційними процесами, становленням і розвитком цивілізації нового, інформаційного типу, а також потребами інтегрування національної системи освіти в європейський і світовий освітній простір. Але таке реформування, як цілеспрямований процес, потребує чітких ціннісно-смилових орієнтирів і має здійснюватися на визначених теоретико-методологічних засадах. У зв'язку з цим і стає затребуваною філософсько-освітня рефлексія духовної складової освітнього простору університету в суспільстві знань.

УДК 378.4

Леся Червона**ОСВІТНІЙ ПРОСТІР У СУЧАСНОМУ СВІТІ**

Освіта є тією сферою суспільного життя, яка визначає майбутнє всього суспільства. Актуальність проблем освіти та освітнього простору, на наш погляд, викликана новими тенденціями загальносвітового цивілізаційного процесу. Система освіти є суспільним пріоритетом будь-якої розвиненої країни, оскільки її дієвість та ефективність означає успішне майбутнє для наступних поколінь. Сьогодні жодна країна не задоволена наявним станом власної освітньої системи, що призводить до постійних пошуків шляхів поліпшення та удосконалення цієї галузі. З іншого боку, загальнокультурні зовнішні чинники, такі як глобалізація, перехід до постіндустріального інформаційного суспільства, формування єдиної світової інформаційної системи, своєю чергою, також висувають нові вимоги до освітніх систем.

Світовий освітній простір зазвичай визначають як певний простір, що об'єднує національні освітні системи. Оскільки ці національні освітні системи різні за своїми філософськими і культурними традиціями, за своїм якісним станом, то, як висновок, свідчить про сучасний світовий освітній простір як про єдиний організм, що формується, при цьому кожній національній системі притаманні глобальні тенденції і разом з тим йдеться про збереження різноманітності.

Головним для філософського розуміння проблеми освітнього простору, на наш погляд, виступають змінювані історичні обставини і нові соціальні відношення, тобто світ, суспільство мають властивість постійно змінюватися, розвиватися і як наслідок такого розвитку є постійна зміна освітніх тенденцій у світі. Безумовно, особливої актуальності проблематика освіти набуває на переломних моментах життя соціуму, в кризових станах, при зміні напрямку розвитку соціуму, тому для того, щоб визначити основні освітні тенденції у сучасному світі, треба визначити, які процеси відбуваються в сучасному соціумі, яке суспільство постає у XXI столітті.

УДК 37.013.74:378.091

Леся Панченко

ЗМІНА ФІЛОСОФСЬКОЇ ПАРАДИГМИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Славетний педагог зі світовим ім'ям П. Фрейре у працях «Педагогіка пригноблених» та «Формування критичної свідомості» аргументовано довів потребу нової філософії освіти, яка сприятиме визволенню людини від соціокультурного, ідеологічного, психологічного та догматичного гноблення. Ця мета може бути досягнута насамперед і в основному за рахунок формування критичної свідомості як особливої здатності до сприйняття навколишньої дійсності, вибудованої на комплексному аналізі й порівнянні чинного статус-кво з іншими конкретно-історичними аналогами і вірогідними альтернативами.

Сьогодні освічена людина – це не стільки людина, яка володіє знаннями і сформованим світоглядом, скільки підготовлена до динамічних реалій життя, спроможна орієнтуватися в складних проблемах сучасної культури, осмислити своє місце в соціальному бутті. Як зазначає Є. Шикін, «по-університетськи освічена і вихована людина – це індивід, який насамперед володіє широким міждисциплінарним кругозором, знає фундаментальні науки і грамотно мислить» [1, с. 9].

Відродження і розвиток університетської ідеї передбачає відповідну модель освіченої людини. Хоча в XX столітті вища освіта перестала бути елітарною в сенсі її доступності різним соціальним прошаркам, однак, по суті, університети вирощують інтелектуальну еліту. Освічена людина – це індивід високої, а відтак – елітарної культури. Таке завдання можна досягти шляхом культивування особливої університетської атмосфери.

Переорієнтація сучасної університетської освіти на формування критичного мислення свідчить про перехід від класичної до постнекласичної парадигми освіти, яка зосереджує увагу на культивуванні мудрості та її застосуванні у практиці, житті [2, с. 24]. Зрозуміло, що в інформаційному суспільстві не бракує інформації, а бракує мудрості, як її використати. В університетській освіті відбувається зміщення основного акценту із засвоєння обсягу інформації на розвиток самостійного, критично-рефлексійного

мислення у навчанні та розв'язанні завдань, навичок роботи з інформацією.

Література:

1. Образование в конце XX века (Материалы «круглого стола») // Вопросы философии. – 1992. – № 9. – С. 9–10.
2. Фрейре П. Формування критичної свідомості : [текст] / П. Фрейре ; пер. з англ. О. Дем'янчук. – К. : Юніверс, 2003. – 176 с.

УДК 316.7

Олександр Пучков**ФІЛОСОФІЯ ОСВІТНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ**

З розвитком інформаційних технологій, глобалізаційних процесів у світі все більше виокремлюється особлива форма соціальної комунікації, яка містить не лише елементи вербального і невербального спілкування, на основі яких відбувається взаєморозуміння між учасниками освітнього процесу, але й такі форми, які ґрунтуються на соціокультурних, аксіологічних феноменах. Відповідно, це змушує освіту функціонувати за новими вимогами і виділяє освітню комунікацію в окрему проблему наукового дослідження.

Осмислення проблематики освітньої комунікації, її витоків і основних засад відбувається в різних наукових галузях, починаючи від класичних праць до сучасних наукових доробок. Теорія комунікації, де остання розглядається як процес передачі інформації і спілкування, що здійснюється з використанням адекватної цій меті знакової системи, знайшла своє вираження в працях А. Лосєва, А. Соколова, А. Шюца, Е. Ліча, К. Ясперса, М. Вебера, Т. Парсонса, Ю. Хабермаса та інших. У філософії поняття «освіти» вивчається у розумінні загального процесу формування людини й результату цього процесу – духовного образу людини.

На освіту сьогодні покладаються значні світоглядні надії в питанні вирішення глобальних проблем, які в багатьох сферах життєдіяльності людства досягли критичного рівня. Тому вивчення проблем освітньої комунікації на сучасному етапі розвитку суспільства є надзвичайно актуальним. Сучасні освітні технології, які спрямовані на індивідуалізацію, самостійне засвоєння матеріалу, постійну самоосвіту в активному оновленні й поглибленні професіоналізму шляхом застосування інноваційних технологій, потребують систематизації та соціально-філософської рефлексії. Це вимога часу на шляху інтеграції в європейське та світове співтовариство.

УДК 316.28+378

Наталя Чижова

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Філософський аналіз вищої освіти є відображенням соціально-культурних процесів у сфері сучасного суспільства, що мають як приватний характер, так і глобальний світовий масштаб.

Поява нових філософських ідей в освітньому полі пояснюється не стільки внутрішніми проблемами освіти, скільки зміною культурного шару суспільства, його інтелектуального стану, нових вимог і орієнтирів у суспільних формаціях. Сучасна дійсність стрімко змінюється, слідуючи за інноваціями в інформаційних технологіях, у зв'язку з цим феноменом виникає відчуття нестабільності стану світу, виникають умови постійної трансформації сформованих і усталених впорядкованих систем, що гарантували стабільність світу в розумінні людей [1].

Філософське осмислення сучасного стану комунікативної сфери вищої освіти спирається на накопичений досвід у сфері знання й науки, який є базисною підставою концепції вищої освіти. Вчені та дослідники (В. П. Андрущенко, В. П. Бех, Б. С. Гершунський, В. Г. Кремень, І. А. Зязюн, І. Д. Предборська і багато інших) відзначали зміни в системі освіти: формування системи безперервної освіти через все життя; посилення ролі освіти в економіці розвинених країн; становлення філософії освіти як нової парадигми в загальній концепції освіти [2]. Особливе місце в цьому ряду займають проблеми освіти, пов'язані з її комунікаціями – внутрішніми і зовнішніми. Без їхнього осмислення не можливо вирішення таких питань як: якість освіти, освітні стандарти, євроінтеграція і т. д.

Література:

1. Гершунский Б. С. Философия образования для XXI века. Философия образования: статус, проблемы, перспективы / Б. С. Гершунский. – М. : Интердиалект, 1997. – 81 с.
2. Філософія освіти: навчальний посібник / за загальною редакцією члена-кореспондента АПН України В.Андрущенка і проф. І. Предборської. – Київ, 2009. – 230 с.

УДК 342.733+378.1

Любов Шеремет

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ІДЕЇ «ПРАВО НА ОСВІТУ» ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЯВИЩА

Розкрито концептуальні підходи до аналізу ідеї «право на освіту» як явища, що історично розвивається, обґрунтована логіка дослідження, охарактеризовані основні поняття проблеми.

Вивчення ідеї права на освіту опирається на цивілізаційний, формаційний, культурологічний підходи, які взаємодоповнюють один одного.

Теоретико-методологічні основи цивілізаційного підходу дозволяють простежити зародження і розвиток ідеї «права на освіту» в історії Західної цивілізації, цивілізаційний підхід при цьому виступає як спосіб осмислення педагогічних механізмів реалізації права на освіту. Антропоцентричність і культуродоцільність підходу дозволяють позначити стійкі тенденції в розумінні людини. Інші підходи застосовувалися до аналізу предмета дослідження в міру необхідності, щоб глибше висвітити ту чи іншу грань цивілізаційного підходу [2, с. 48]. Формаційний підхід дав можливість розглянути ідею права на освіту як соціальну цінність в чітко визначені періоди Західної цивілізації. Культурологічний підхід дозволив розглянути розвиток ідеї права на освіту як явище культури, стверджуючи унікальність людини, ціннісне до неї відношення. Сукупність підходів сприяла різнобічному аналізу передумови – виникнення теорії природного права, забезпечила інтегративний аналіз і побудову цілісної картини становлення й розвитку ідеї права на освіту в педагогічних теоріях Західної Європи XVII – XIX століть.

У роботі цей історико-культурний аналіз основних понять дослідження: людина, освіта, право, права людини, право на освіту, зв'язок [1, т. 1, 470]. Підкреслена думка про те, що ідея права на освіту виникла дуже давно, і в різноманітних термінах, судженнях присутні в роботах Платона, Аристотеля, середньовічних філософів та ін. Як певне поняття, ідея була сформована до кінця XVIII століття, і ми знаходимо її в роботах Ж. Кондорсе, в Конституції Французької Республіки 1791 року.

Відображена та обґрунтована логіка дослідження:

- аналіз уявлень про людину, які визначають світоглядну парадигму епохи і дозволяють позначити його сутнісні характеристики;
- аналіз педагогічних і правових ідей, що витікають із загального погляду на природу людини;

- знаходження точок зіткнення, зв'язків між педагогічною і правовою ідеями;

- аналіз механізмів реалізації права дитини на освіту, запропонованих у педагогічних теоріях Західної Європи в XVII–XIX століттях.

Відповідно до логіки дослідження, ми виділяємо три значущих періоди в розвитку ідеї права на освіту:

- період формування передумов теорії природного права;
- період розвитку ідеї права на освіту в рамках теорії природного права;
- період розвитку ідеї в рамках позитивного права, або соціальний період розвитку ідеї.

Література:

1. Антология педагогической мысли христианского Средневековья: Пособие для учащ. пед. колледжей и студентов вузов: в двух томах / сост. В. Г. Безрогов, О. И. Варьяш. – М. : АО «Аспект Пресс», 1994. – Т. 1. – 400 с.; Т. 2. – 352 с.
2. Рейснер Л. Л. Цивилизации и способ общения / Л. Л. Рейснер. – М. : Наука, 1993. – 308 с.

УДК 37:101 П16

Оксана Панафідіна**ОСВІТА ДЛЯ ПАРТИСИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ**

Філософським обґрунтуванням партисипативної демократії (на відміну від т.зв. тоталітарної) є концепція відкритого суспільства К. Р. Поппера. Відкритим є суспільство, в якому «індивідууми мусять приймати особисті рішення», «засновують свої рішення на спільному обговоренні і можливостях власного інтелекту» [1, с. 174, 458]. Поппер, по суті, переносить принципи свого критичного раціоналізму на соціальну сферу.

Традиційна система освіти не формує суб'єктів демократії участі. Щобільше, «освіта стала однією із основних перепон для розвитку інтелекту і свободи думки» [2, с. 224], оскільки більшою мірою залишається авторитарною, вертикально організованою та оповідною («банківська модель», за П. Фрейре). Сучасна інформаційна революція, швидкі соціокультурні зміни, глобалізаційні процеси поглиблюють кризу в системі освіти і стимулюють пошуки оптимальних освітніх моделей.

Інформаційній моделі освіти протиставляється модель «дослідницької освіти» (М. Ліпман), орієнтованої передусім на розвиток критичного мислення шляхом сократичних діалогів. Вони мають як когнітивну, так і соціально-етичну структуру [3, с. 78], орієнтують на визнання рівності можливостей, дотримання справедливості, формування активної позиції, вміння її обґрунтувати та вчасно скоригувати. Головною умовою успішності у використанні цього методу є уподібнення вчителя Сократу, який «нічого не знає» (а тому й не дає готових відповідей на не задані учнем питання), але перебуває у постійному пошуку істини і сприяє її народженню у душі співрозмовника.

Література:

1. Поппер К. Р. Открытое общество и его враги. – К.: Ника-Центр, 2005.
2. Рассел Б. Искусство мыслить. – М.: Идея-Пресс, 1999.
3. Философия для детей. – М.: ИФ РАН, 1996.

УДК 378.4

Євген Пінчук**УНІВЕРСИТЕТ ТА ЙОГО СОЦІАЛЬНЕ ОТОЧЕННЯ:
ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОДІЇ**

Розкривається необхідність у знаходженні балансу університетської автономії для задоволення зовнішніх потреб і внутрішніх цілей університету.

Університет не існує відособлено, а знаходиться у взаємодії з власним соціальним оточенням. Ще на ранньому етапі розвитку в середні віки взаємодія університету й суспільства ґрунтувалася на забезпеченні університетом інтелектуальної та духовної безпеки суспільства. Вже тоді університету необхідно було здійснення принципу самоврядування, завдяки чому згодом стала можлива вільна дослідницька діяльність і незалежний науковий пошук, В. Гумбольдт зазначав, що потребою університету є академічна свобода як право на самоврядування, комплектацію посад, свободу доступу для охочих здобути освіту, свободу викладання під правовим наглядом держави [1, с. 48]. К. Ясперс підтримував принцип свободи університету й обмеження втручання держави, оскільки, в його розумінні, університет повинен володіти автономією заради здійснення власної унікальної мети, що полягає в пошуку та слідуванні істині [2, с. 26].

Одна з умов існування університету – його захищеність від політичних та ідеологічних впливів. Університетська автономія є необхідною умовою для вільного пошуку істини, збереження цінностей, на яких ґрунтується суспільство, як попередня умова для академічної свободи, яка є свободою членів академічного співтовариства викладати, здійснювати дослідження і публікувати результати досліджень без зовнішнього втручання. Сьогодні зміни в системі вищої освіти зумовлені дією на університет різноманітних зовнішніх і внутрішніх сил. З одного боку, університет намагається зберегти автономію, можливість діяти вільно і незалежно, з іншого боку – суспільство, впливаючи на університет через різні механізми, прагне забезпечити свої інтереси та цінності. Тоді як вища освіта є засобом задоволення потреб конкретної людини, університет безпосередньо взаємодіє з ринком праці і прагне погоджувати навчальні плани з його потребами. У цьому випадку, орі-

ентуючись на ринок праці, затребувані спеціальності, університет забуває про власні цінності й цілі та стає установою, що передає вузькоспеціалізовані знання.

Сучасний університет для подальшого функціонування повинен зберігати автономію й незалежність від зовнішніх чинників, а також збільшувати свій вплив на соціальне оточення. Університет взаємодіє з суспільством, але при цьому умовою його існування є певна незалежність від інтересів самого суспільства, тобто знаходження балансу між задоволенням власних потреб і потреб суспільства. Університетська автономія та академічна свобода як традиційні університетські цінності забезпечують цей баланс. Завдяки університетській автономії здійснюється незалежний пошук істини, зберігаються основоположні цінності суспільства. Завдяки академічній свободі реалізується свобода членів академічного співтовариства викладати, здійснювати дослідження й публікувати результати досліджень. У цей час існує загроза глибокого завоювання університетом не властивих йому систем цінностей, що, по суті, означатиме втрату ідентичності.

Література:

1. Гумбольдт В. О внутренней и внешней организации высших научных заведений в Берлине // Неприкосновенный запас. – 2002. – № 2.
2. Ясперс К. Идея университета // Топос. – 2000. – № 3.

Аліса Дмитренко

ТРАНСГРЕСИВНІ ПРАКТИКИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Трансформація суспільства, його перехід від індустріального до інформаційного способу розвитку вплинули на зміну характеру усіх сфер соціального життя і, зокрема, зумовили зміни в освітньому просторі. Знання стають особливою цінністю інформаційного суспільства. Головним осередком становлення нового освітнього простору і механізмом, що забезпечує якість вищої освіти, стають університети. На цьому рівні визначаються вищі критерії якості та значення освіти, її відповідності як внутрішнім потребам розвитку людини як творчої особистості, як суб'єкта культури, так і запитам суспільства. Одним із таких запитів є потреба в трансгресивному способі мислення, тобто такому, що в умовах плюралізму культур, раціональностей, парадигм, множини наукових дисциплінарних дискурсів, здатне долати межі та вибудовувати переходи з метою формування простору свободи і творчої констеляції нових смислових і ціннісних синтезів.

Акт трансгресивного переходу пов'язаний з можливостями вибору різних шляхів подальшого розвитку особистості. Проблема трансгресії цікавила таких філософів, як Ж. Батай, М. Бланшо, М. Фуко. Для М. Фуко «трансгресія – це жест, повернений на межу», для М. Бланшо – «подолання нездоланної межі».

Серед сучасних напрямів філософії освіти поняття «трансгресії» розглядає критична педагогіка П. Фрейре, гранична педагогіка Г. Жиру, революційна педагогіка П. Макларена. З погляду граничної педагогіки, завдання освіти полягає у створенні таких педагогічних умов, в яких студенти і викладачі стають «трансгресорами», тобто тими, хто може подолати границі свого соціокультурного та психоемоційного поля шляхом спростування наявних меж знання і створення нових. Для граничної педагогіки трансгресія є екзистенційним станом в освітньому процесі.

*УДК 371.2***Віктор Довбня****ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА: СТРАТЕГІЯ ЯКОСТІ**

У глобальній конкуренції та в боротьбі за природні ресурси планети все більшого значення набуває освіта як рушійна сила, що визначає стратегічні напрями розвитку світової цивілізації. Аналіз стану освіти в Україні показує зниження інтелектуального потенціалу, невідповідність якості освіти викликам ХХІ ст.; гострі освітні проблеми стримують модернізацію суспільного життя.

Застосовуючи концептуально-методологічний інструментарій, висвітлено філософське бачення основних перспективних ліній освітньої політики:

- формування нової філософії освіти – філософії гуманізму, взаємодовіри і співробітництва;
- розуміння корелятивної залежності між якістю освіти і рівнем якості життя, значущості ролі освіти в процесах державотворення;
- підхід до державної освітньої політики як до мистецтва управління;
- адаптація української освіти до реалій ринкової економіки, запитів особистості, вимог суспільства;
- лібералізація всіх рівнів освіти, ліберальне тлумачення особистості та її свободи;
- підготовка нового вчителя для об'єднаної Європи, спроможного сприяти входженню молодого людини до суспільства знань;
- виховання в молодого покоління здатності жити в системі демократичних відносин.

Відтворивши блок наративів філософії освіти, обґрунтовано положення про те, що основою сучасної освітньої політики має бути стратегія якості.

УДК 378.014.53.014.6

Марина Гриценко

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ І ДОСТУПНОСТІ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

У просторі сучасного філософського дискурсу розгортаються нові проблемні поля і визначаються нові поняття, концепти і підходи, які виступають як методологічні засади в дослідженнях сучасних феноменів якості та доступності освіти. Плюралізм методологій з цих проблемних питань свідчить про складність і багатоаспектність таких феноменів.

Характерною ознакою сучасності постає вміння застосовувати інформацію, яке набуває щоразу більшого значення, ніж досконалість способів її накопичення. Змістова глибина, евристичність, спонукальний потенціал знань є основним ресурсом інформаційного суспільства.

Сьогодення висуває нові вимоги до якості освіти, акцентуючи увагу не стільки на сукупності певних знань, скільки на здатності індивіда розв'язувати складні проблеми в умовах кризи. Критерієм якісної освіти все частіше визнається ефективний, креативний і евристичний спосіб мислення. На освіту покладаються не лише функції передачі соціального досвіду, а й превентивного мислення, яке допомагає людині сформулювати адекватні відповіді на виклики сьогодення і майбутнього.

Такому ідеалу освіти відповідає ідеал ініціативної, творчої особистості, яка спроможна робити обґрунтований вибір і відповідати за його втілення в життя. Індивід такого особистісного формату спроможний не лише адаптуватися, а й бути успішним в умовах мінливого, сповненого ризиків світу.

Забезпечення рівності в отриманні якісної освіти повинно стати наріжним каменем освітньої політики України. Істотним чинником, який визначає ступінь ефективності сучасних ринкових відносин, є рівень соціальної та освітньої мобільності працівника. Саме тому рівень доступності освіти, яка забезпечує зростання мобільності, стає вирішальним для формування творчої особистості, спроможної вміло застосовувати отримані знання для конкурентної діяльності в будь-якій сфері суспільного життя.

УДК 316.42+37.014+371.485

Віктор Зінченко

СУЧАСНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, ПРОВІДНІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТРАДИЦІЇ, РЕФОРМИ І МОДЕРНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

На межі тисячоліть проблема освіти, а особливо вищої, її роль у становленні держави та вплив на життя суспільства набула особливої актуальності й стала предметом дослідження не тільки істориків, а й економістів, політологів, філософів. Разом із тим бракує ґрунтовних досліджень історичного досвіду реформування вищої освіти окремих європейських країн, розглянутого з урахування аналогічних завдань, що стоять перед освітою в Україні. Від 2005 року Україна формально долучилася до *Болонського процесу (БП)*, головною метою якого є створення єдиного *Європейського простору вищої освіти*. Одним із фундаментальних його аспектів є підвищення мобільності студентів, дослідників і викладачів, чому має сприяти визнання всіма європейськими університетами єдиного принципу побудови навчання та адміністрування освіти, а також взаємне визнання дипломів. Згідно з принципами і документами Європейської асоціації університетів, саме **докторські програми**, науково-освітні програми навчання на пов'язують між собою *європейський простір вищої освіти (European Higher Education Area, EHEA)* та *європейський дослідницький простір (European Research Area, ERA)*.

Від заснування в 1088 році Болонського університету до «Болонської декларації європейських міністрів освіти» 1999 року пролягла славна історія, яка на наших очах перетворюється на передісторію і початок чогось іншого. Минуле десятиліття дало вже достатньо матеріалу для аналізу практики Болонської реформи і, отже, порівняння намірів (нехай неясних і суперечливих) та їх реалізації. Немає потреби ідеалізувати колишній університет. Незважаючи на всю автономію, він був багато в чому продовженням суспільства і його дзеркалом, а його професорам траплялося слухняно виробляти догматичну нетерпимість, іприт, расизм, евгеніку та інші такі «потрібні» суспільству артефакти. Але в цілому автономне університетське знання є безсумнівним завоюванням європейської історії. Досить безсумнівним, щоб виникло питання, а чи

потрібна була реформа? Мабуть, потрібна. На континенті не можна було рано чи пізно не задатися питанням, як забезпечити виживання і по можливості процвітання університету (а отже, науки і певної культури) в умовах перегляду його відносин з державою і неминучих фінансових урізань на тлі загальної глобалізації [4, р. 17]. На жаль, відповідь виявилася і сумнівною, і не на те питання: європейські політики без будь-яких консультацій із зацікавленими особами, тобто з вченими, викладачами, студентами, зробили ряд кроків, які привели на початку нового тисячоліття до включення вищої освіти у список послуг **GATS** (*Генеральна угода про торгівлю послугами – General Agreement on Trade in Services*) у рамках Світової організації торгівлі [6, s.78]. Ця подія залишилася, природно, не поміченою академічним середовищем, однак його наслідки будуть відчутні, якщо не фатальні, для всієї європейської університетської системи.

Якщо сконденсувати сотні сторінок високих слів і благих побажань, *Болонський проект зводиться до двох елементів: **рентабельність*** (досягається прискореною професіоналізацією) і ***квантифікація навчальних послуг*** (що дозволяє студентську мобільність). Все інше – наприклад, підвищення якості навчання з метою більшої конкурентоспроможності в глобалізованому світі та ін. – не стосується справи БП, а то і суперечить їй. Справді, незрозуміло, як прискорена підготовка професіоналів може сприяти якості навчання. Щобільше, незрозуміло, чого раптом поїздки студентів по різних університетах автоматично повинні поліпшити якість знань. Зате очевидно, що реформа була покликана здійснити певну *гомогенізацію систем вищої освіти* в дусі зусиль зі створення загальноєвропейського економічного, політичного, правового та культурного простору [2, с. 18]. Виграв чи виграє від цього європейський університет? Іноді критикується сама ідея реформи, її сенс.

Зрозуміло, різні університети, різні навчальні заклади, різні країни потребували/непотребували Болонської реформи в різному ступені. В очах євроентузіастів з колишнього радянського чи соціалістичного табору Болонья давала їхній вищій освіті нечуваний шанс. Справді, система, яка прирівнює один бал (кредит, пункт), отриманий студентом у стінах якого-небудь місцевого університету, до балу, отриманого в Гельсінкі, Тюбінгені чи Оксфорді, не може не лити бальзам на душу і самолюбство політика, ректора,

професора, доцента і студента. Але яка потреба могла примусити до цієї дорогої, громіздкої і непрозорої реформи адміністрацію будь-якого європейського провідного університету, залишається незрозумілим. Ця реформа тепер і називається: *the Bologna Process* («**БП**»). Дослідники аналізують Болонський процес фактично за двома напрямками. Одні схильні розглядати реформу ідеологічно (як «відповідь на виклики сучасності» тощо), інші – геополітично (як необхідність консолідації перед конкуренцією з Америкою і науково-освітніми державами Півдня і Сходу). Одні бачать у Болонській реформі визнання перетворення Європи в «суспільство знання», а отже, визнання необхідності додаткового і посиленого фінансування освіти й науки, інші ж вважають, що БП знадобився, навпаки, з метою бюджетної економії. Тому, наприклад, і був введений *скорочений курс професіоналізації – бакалаврат*. Одні гадають, що професіоналізація бакалаврського циклу буде сприяти зближенню університету з життям; їм заперечують: така професіоналізація радикально змінить сутність університету, обмежить університетську свободу, скасує виховання у студентів наукового мислення, звужить їх горизонт, зашкодить фундаментальним дослідженням, перетворить університет у професійне училище (що, звичайно, може бути – спочатку – вигідним економіці, знімаючи з неї витрати на навчання персоналу). Інші заперечують, що це нічого, що нехай більшість університетів, не змінюючи висновки, стануть фактично технікумами і комерційними школами, а справжніми університетами залишаться елітні університети.

Одні дослідники вважають, що подібно до того, як падіння митних кордонів і введення єдиної валюти зміцнили європейську економіку, так і гомогенізація європейського освітнього простору посилить якість вищої освіти; інші вважають, що тим знання і відрізняється від валюти, що зайва «гармонізація» його вб'є, як вб'є вона і різноманітність європейського університету й означатиме його «деєвропеїзацію» [1, с. 45]. Частина фахівців вважає, що перманентна атестація викладачів підніме «культуру якості»; інші гадають, що атмосфера контролю може бути до смаку тільки корифеям від бюрократії, що вона лише безглуздо роздмухає нікому не потрібні й ніким не читані псевдозвіти про псевдореформи.

Весь новий університетський режим БП ґрунтується на мобільності, зведеної у самоціль. Студент, який отримав і бакалавра, і магістра в одному університеті або на одному відділенні факультету,

тету, та ще й не з'їздивши на кілька семестрів за кордон, – відтепер розглядається як безініціативний ледар. Сам університет тепер намагається мислити себе статичним перехідним вузлом деякого вічно рухомого потоку викладачів і студентів. Як зазначають автори збірника «Студенти, персонал і академічна мобільність у вищій освіті» [3], жадане «зближення з життям» вилилося насамперед у те, що студент перетворився на покупця, а університет – став подібним до супермаркету, з відповідною логікою взаємин між ними. Особливо травматична ця метаморфоза для гуманітарних факультетів. Як саркастично зауважує у своїй «Теорії неосвіченості» Конрад Лісманн, торжествуюча «орієнтація на життя» призвела до такої уніформізації університетських програм, що будь-яка потреба у мобільності скоро відпаде [5, s.28].

До недавня в континентальній Європі – принаймні в Німеччині та Франції – можна було говорити про домінування так званої *Гумбольдтівської моделі університету* (тобто вищої освіти як такої). Модель, яка сходить до Берлінського університету, що його заснував 1809 року знаменитий німецький філолог, історик та філософ Вільгельм фон Гумбольдт, будувалася на принципі двох свобод: *Lehrfreiheit* (свободи викладання) та *Lernfreiheit* (свободи навчання). З боку викладача, це передусім означало можливість автономно визначати те, що, на якій методологічній базі, в якому напрямі та на якому рівні він викладатиме. З боку студента, ця модель передбачала передусім свободу вибору дисциплін, семінарів та здатність студента автономно формувати свій навчальний план.

В Україні нині майже невідома модель подвійної освітньої свободи – ідея свободи навчання та свободи викладання – вона тільки починає реалізуватися в деяких університетах; загалом система освіти продовжує копіювати радянську модель – а відтак, відстає від європейської принаймні на півтора століття, за якої освітній процес будується саме через поєднання свободи викладання та свободи навчання.

Ця модель і прищепила дуже важливий елемент європейській освіті – а саме автономізацію і викладача, і студента [7, р. 67]. Підкреслюється також, що **будь-яке наукове дослідження є за визначенням міжнародним**. Відтак обов'язком університету є сприяння міжнародній мобільності дослідників. Створена система має надавати однакові умови для рівноправного вибору науково-освітніх дій, виключаючи примус і панування.

Таким чином, можемо дійти висновку, що стратегія підготовки науково-дослідних кадрів у сфері вищої освіти є однією з ключових у галузі соціального управління і філософії суспільного розвитку, бо від того, *що* саме ми розуміємо під наукою або яка з парадигм освіти є домінантною на певному історичному етапі, більшою мірою залежить спосіб організації і функціонування спільноти в сучасному і майбутньому.

Практично в кожній європейській країні існує багатий досвід побудови системи вищої освіти. Результати аналізу цього досвіду можуть сприяти розвитку й збагаченню вітчизняної системи освіти, дозволять уникнути повторення помилок та дадуть можливість розкрити нові підходи до вирішення низки проблем у цій галузі.

Література:

1. Зінченко В. В. Соціальна філософія менеджменту і освіти в інституційному вимірі глобального розвитку (інтегративна концептологія). – К.: Люксар, 2011. – 664 с.
2. Зинченко В. В. Институциональная модель «общественного управления» модификациями поведения и ценностный технократизм социально-экономической системы образования и воспитания небиовиоризма // Перспективы науки и образования. – № 2. Март-апрель. – 2013. – 177 с. – С. 7–20.
3. Byram M. and Dervin F. (eds.) Students, staff and academic mobility in higher education. – Newcastle-upon-Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 2008. – 320 p. – P. 237–259.
4. Kwiek M. The University and the State. A Study into Global Transformations. – Frankfurt am Main: Peter Lang, 2006. – 424 p.
5. Liessmann K. P. Theorie der Unbildung:: Die Irrtümer der Wissensgesellschaft. – Wien: Paul Zsolnay, 2010. – 176 s.
6. Sintschenko V.V. Ethik Weltbild, Moderne Wirtschaft und die Aufgabe der Politik// Nauka i Studia. – NR 19 (87) 2013. – 110 s. – S. 76–84.
7. Wheeler H. Beyond the Punitive Society. – San-Francisco: Hackett Publishing Co, 2009. – 301 p.

Сергій Курбатов

МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ НА ТЕМПОРАЛЬНОМУ ПЕРЕХРЕСТІ

З моменту свого виникнення за часів пізнього Середньовіччя університет був зосереджений на місії навчання. Навчання як трансляція знань з минулого у теперішній час формувало специфіку університету як соціальної інституції. Однак пізніше до університетської місії інтегрується такий компонент, як дослідження, яке можна розглядати як трансляцію знання з майбутнього у теперішній час, тобто створення нового знання. Класична модель університету, розроблена в Пруссії на початку XIX сторіччя Вільгельмом фон Гумбольдтом, розглядає навчання та дослідження як сутнісні складові університетської місії. До речі, цю тезу не сприймав інший класик університетської теорії XIX сторіччя Джон Генрі Ньюмен, вважаючи, що університет повинен бути зосередженим саме на навчанні. В XX та XXI сторіччях ми простежуємо переорієнтацію елітного сегмента університетської освіти на виконання переважно дослідницької місії. Втіленням цієї трансформації на концептуальному рівні стала модель дослідницького університету, яку було успішно запроваджено в США, а згодом поширено в усьому світі. На оцінці параметрів науково-дослідницької діяльності університету ґрунтуються й індикатори провідних міжнародних університетських рейтингів, зокрема, Академічного рейтингу світових університетів або Шанхайського рейтингу.

Співвідношення місії навчання як трансляції знань з минулого в теперішній час та місії дослідження як трансляції знання з майбутнього в теперішній час пропонуємо розглядати як темпоральне перехрестя місії університету XXI сторіччя. Драматизм цього перехрестя в сучасних умовах визначається філософським осмисленням цінності минулого та проблемою його інфляції в контексті інноваційної парадигми, покладеної в основу моделі університету світового класу.

*УДК 141:316.33***Денис Свиріденко****ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ
АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ**

Підписання Україною Болонської конвенції ввело до активного вжитку в освітньому дискурсі низку відносно нових понять, з використанням яких здійснюються теоретичні розробки в галузі входження нашої держави до європейського освітнього простору, формується нормативна база тощо. Низка понять, до яких також належить поняття «академічної мобільності», мають поширений вжиток, проте на пострадянському просторі досі не здійснений комплексний пошук філософських засад цих феноменів.

Факт фрагментарної дослідженості цього соціального явища в філософському та міждисциплінарному дискурсах постулюється не вперше, актуалізуючи проведення досліджень, здатних дослідити його цілісно, які були б здатні дистанціюватися при цьому від проблематики менеджменту освіти, педагогіки тощо.

З цієї позиції, не достатньо розглядати академічну можливість як організовану можливість для студента, викладача чи науковця взяти участь в освітній або науково-дослідній програмі в іншому закладі. Такого плану визначення концентруються навколо проблем «де саме», «як довго» тощо, а не «зادля якої мети», «керуючись якими мотивами», «які трансформації особистості відбудуться» та інше.

На нашу думку, пошук філософських засад феномену академічної мобільності повинен здійснюватися на рівні особистості, що включена до цього процесу, а отже, евристичний потенціал має застосування сучасних методологічних підходів екзистенціалізму, гуманістичного психоаналізу тощо при обґрунтуванні вищезазначених засад.

Тимур Литвин

ПОСТМОДЕРН І КРИЗОВІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ

В умовах становлення нової світоглядно-мисленнєвої парадигми постмодерну освіта та інститути, що відповідають за її реалізацію, зазнають суттєвих трансформацій. Передумови цих процесів криються в тому, що ідея освіти в цілому є органічною складовою модерного просвітницького проекту, який, виходячи із сучасних реалій, варто вважати вичерпаним. Насамперед освіта втрачає свою емансипаційну функцію; втрачає очевидність та аксіоматичність, принцип «знання – сила», проголошений Ф. Беконом на початку розвитку модерну.

На нашу думку, потрібно виділити щонайменше дві причини чи обставини, які можна вважати свосередними каталізаторами кризових явищ у освіті, зокрема університетській:

1. Першою обставиною є радикальна трансформація модерної «суб'єкт-об'єктної» моделі пізнання у постмодерній парадигмі («смерть суб'єкта», «вкрадений об'єкт»). Як наслідок – знання перестають утворювати чітку структуровану систему, накопичуючись хаотично, а результати пізнавальної діяльності утворюють різноматичне поле, що складається із принципово гетерогенних елементів, які пропонується мислити як певну континуальність. При цьому легкодоступність будь-якої інформації в умовах дигітальної культури ставить майже риторичне питання про її цінність та якість.

2. Другою обставиною є перехід від дисциплінарної моделі соціуму до суспільства контролю. Університет як інститут дисциплінарного суспільства як простір «дисциплінарної монотонності» втрачає свою функцію в умовах заснованого на дигітальній культурі суспільства контролю, рисами якого є хаотичність, фрагментованість гетерогенності.

Тобто в обох випадках проступають одні й ті ж риси, що дозволяє нам говорити не про якісь випадкові системні негаразди, які можна подолати шляхом реформування, а про цілісну і тотальну кризу освіти та освітніх установ у парадигмі постмодерну.

УДК 378

Алла Лантух, Ганна Хіріна

ФЕНОМЕН УНІВЕРСИТЕТУ ЯК СТИГМА КУЛЬТУРИ

Університет як вищий навчальний заклад має назву, що виражається словосполученням «*alma mater*», що буквально перекладається – мати – годувальниця. Саме латинський прикметник «*alma*» означає «та, що годує, живить». До речі, спільнокореневим із ним є іменник «*alimentum*» – «їжа, вміст, утримання». Римські поети вживали епітет «*alma*» стосовно прихильних людей богинь, наприклад, Цецери – богині полів, землеробства; Венери з її раннім тотемістичним культом богині плодючості; Кібели – Великої Матері, матері всіх богів і всього живого на землі, тієї, що дарує плодючість. У сучасні мови це словосполучення прийшло з лексики студентів європейських університетів, де викладання велося латиною. Але словосполучення набуло іншого значення: «*alma mater*» – мати – годувальниця, що дає духовну їжу. Уважається, що у вжиток воно увійшло в Геттингенському університеті (1734 р.), а у словниках було зафіксовано лише у 1806 р. У словосполученні «*alma mater*» – шанобливе звернення сучасних студентів і випускників до свого університету.

І насправді, університет є джерелом духовної їжі. Єдиний освітній простір, про яке так мріють активісти Болонського процесу, зародився у Європі в часи середньовіччя. У XV ст. в Європі діяло 60 університетів, з них до 25 – в Італії, понад 20 – у Франції, останні – у Німеччині, Англії, Іспанії, Богемії, Польщі. Острівки вченості – університети – об'єднувалися між собою нерозривними зв'язками. «Спудей» міг провчитися рік-два у Празі, а потім відправитися до Парижа й одержати там диплом. Наука належала всьому світу, і долучитися до науки міг будь-який бажаючий незалежно від походження, забезпеченості та статусу в суспільстві. Тому університет виправдовував і виправдовує свою назву: «*alma mater*», що є одним зі сталих шляхів розповсюдження і збереження культури.

УДК 371.1

Олена Готра

ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ

Сучасні зміни значно розширили сферу відповідальності окремої людини і вимагають від неї високих особистих якостей. Освіта ХХІ століття повинна змінити світогляд людей, глибше пізнати світ та суспільство. Сьогодні недостатньо бути хорошим фахівцем, необхідне ясне розуміння того, що і для чого ти робиш, як це сприяє професійному зростанню. Бути професіоналом і водночас час мислити широко та за межами професійних проблем, бачити завдання, що стоять перед суспільством, вирішувати їх – саме цьому сприяє гуманітарна складова освіти. Сучасна людина повинна вміти орієнтуватися у загальній культурно-політичній ситуації, грамотно й аргументовано висловлювати думки, бути свідомим громадянином і патріотом своєї держави, розуміти соціально-психологічні аспекти виробництва, мати достатні організаційно-педагогічні навички. Духовність має стати одним із невід'ємних складових змісту освіти. Саме тому головне завдання вищої школи – формування у студентів філософсько-гуманітарного стержня для життя в цивілізації нового тисячоліття.

Сьогодні людство переживає кризу у своїй історії й повинно визначитися щодо напрямку та бажаності подальших змін, основоположних принципів людського буття, пріоритетів та ціннісних орієнтацій суспільства в майбутньому. Це зумовлює одночасне підвищення вимог як до професійної компетентності випускників, так і гуманітарної спрямованості фахової освіти. З цим пов'язана необхідність розробки нових підходів до формування вищої освіти, зокрема її гуманітарної компоненти. У зв'язку з цим постає новий виклик перед освітою, оскільки без неї неможливо здійснити соціалізацію особистостей, здатних інтегруватися в нове суспільство. Термін «університет» передбачає універсальність освіти. А термін «національний університет» – це ще вища відповідальність. Національний університет покликаний формувати національну еліту. Ми повинні виховувати патріота України, який дбав би про інтереси держави, розумів ці інтереси, готувати фахівця, який здатний творчо мислити, узагальнювати, бути свідомим громадянином.

Сучасна українська наукова та політична спільнота в особі В. Андрущенко, А. Гуржія, С. Довгого, В. Кременя, В. Кушерця, В. Огнев'юка, В. Скотного, А. Толстоухова визнають, що трансформація суспільної системи змінила моральне підґрунтя, що призвело до втрати почуття людської цілісності, нівелювання загальнолюдського, виникнення моральної кризи.

Багатьох філософів, соціологів, антропологів хвилює пошук відповіді на запитання: якою буде людина в майбутньому і які головні детермінанти визначатимуть її становлення та розвиток? Майже всі погоджуються, що саме стан системи виховання та освіти зможе дати відповідь на це запитання. Становлення нового глобального інформаційного простору, зміна форм соціальної комунікації, зміщення морально-етичних орієнтирів актуалізують необхідність всебічного обґрунтування нової парадигми виховання як процесу формування людини. Нарешті з'явилися нові можливості взаємодії теології, релігієзнавства, філософії та соціології; синергії людського, духовного й природного капіталу в новій економіці XXI століття.

Згідно з І. Кантом, «у вихованні криється велика таємниця удосконалення людської природи, ... завдяки вихованню людська природа буде розвиватися все краще й краще і... їй можна надати такої форми, яка відповідала б ідеалу людяності» [1, с. 448].

Як висновок, зазначимо, що криза сучасної системи виховання є лише частиною глобальної кризи, зумовленої, зокрема, саме вузько прагматичними настановами. У сучасних умовах несприятливого впливу економічних і соціальних чинників саме виховання, що ґрунтується на позиції дійсного гуманізму, постає засадничою основою перспективних соціальних змін. У зв'язку з цим повинна формуватися новітня світоглядна концепція, згідно з якою особистість стає пріоритетною з її унікальними інтересами, цінностями, здатністю до самовдосконалення, саморозвитку, самоактуалізації, самоосвіти, творчої діяльності.

Стратегічними для розвитку нової економіки в XXI столітті є: високотехнологічні галузі, екологічне виробництво, неоремісничі виробництва (модний одяг, меблі, ювелірні вироби), культурні продукти (кіно, музика), ЗМІ, дизайн (графічний, індустріальний), бізнесові та фінансові послуги. Інструментом протидії процесам уніфікації, що визначають сучасний глобальний світ, є виховання історією та розуміння її. К. Ясперс зазначав, що людина – стає

сама собою і «...не може бути людиною, якщо вона відірвана від свого коріння» [2].

Таким чином, докорінні зміни в суспільній свідомості та соціальній практиці, що відбулися за останнє десятиліття, визначають подальші перспективи розвитку людини. Кризовий стан суспільства викликає до життя нові елементи педагогічної свідомості, що нагально зумовлює нарощення подальших зусиль у дослідженні проблем виховання. Ці нові елементи педагогічної свідомості несуть у собі тенденції поєднання виховання, освіти з суспільною необхідністю, державою, культурою; єднання знань з моральністю, духовністю; єднання процесів виховання й освіти тощо. Поза цими процесами педагогічна культура неспроможна виробити нові цілі виховання, нові форми та методи їх досягнення, що їх так потребує сучасне суспільство, і які є умовами виходу з кризи. Вирішенню цих завдань, своєю чергою, повинно слугувати розширення поля досліджень філософії освіти й виховання та нарощення дослідницьких зусиль у цій проблематиці. Гуманізація освіти передбачає розуміння важливості й винятковості оволодіння циклом дисциплін соціально-гуманітарної спрямованості, виховання всебічно розвиненої особистості, свідомої громадянської позиції. Гуманістичні аспекти професійної підготовки спеціалістів зумовлені потребою поглиблення процесів демократизації, використання морального чинника для підвищення ефективності роботи.

Література:

1. Кант И. О педагогике. 1803 // Кант И. Тракаты и письма. – М., 1980.
2. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991. – С. 404–405.

УДК 378.4

Дмитро Мірошниченко**СУСПІЛЬНА МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ
В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНУ ДОБУ**

Актуальність подібного дослідження зумовлена непересічним значенням сучасного університету як соціального інституту, що забезпечує культурну спадкоємність, водночас допомагаючи людині визначитися з орієнтирами у сучасному житті та створити проєкції у майбутнє. Сьогодні на нього покладається місія забезпечення механізмів суспільного розвитку, що мали незалежно від історичних обставин дискусійний характер, як і сама проблема університету. Вища освіта постає серцевинною основою можливості існування громадянського суспільства, адже повноцінне членство й активна участь у суспільних процесах потребує рівності можливостей, досягти якої й може допомогти освіта.

Цілком логічно, що суспільні та політичні права за своєю суттю є доступними в першу чергу людям освіченим, грамотним, а таким чином – в певному сенсі вищу освіту можна вважати однією з основних передумов індивідуальних та політичних прав і свобод у сучасному суспільстві. Справді, університетська освіта постає у постіндустріальному суспільстві, такому, де найціннішими є знання, – засадою демократії, а розвиток держави тісно пов'язаний з доступністю вищої освіти для широких мас населення. Таким чином, університет як класичний освітній і науковий заклад, не тільки не втрачає своєї актуальності в сучасному суспільстві, а й поширює свою суспільну місію – слугуючи не тільки джерелом спеціалістів з фундаментальних і прикладних наук, а й інтелектуалів, які стоять на захисті загальних цінностей, зокрема – демократії та свободи.

УДК 008

Ганна Онкович

МЕДІА-ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ У КУЛЬТУРНІЙ ПОЛІТИЦІ СУЧАСНОСТІ

Вивчення світового досвіду показує, що проблема відповідності професійної освіти запитам особистості, ринку праці та соціуму – нині одна з найактуальніших. На нашу думку, її можна успішно вирішувати за допомогою медіа-освіти, її технологій.

Поняття «медіа-освіта» відносно нове. Продуктивно воно почало розвиватися у 80-ті роки. У 2007 р. В. А. Возчикова обґрунтував філософську базу медіа-освіти. Дослідником розглянуто онтологічні смисли та мета медіа-освіти як способу осягнення медіа-культури через всебічне осмислення медійної діяльності – особливого типу культурного та навчально-творчого середовища Н. Б. Кирилова вважає медіа-культуру посередником між владою і суспільством, соціумом і особистістю, інтегратором нового медіа-середовища.

Засоби масової комунікації, які сьогодні прийнято називати «новими», почали заявляти про себе в 1970-х роках. Спочатку вони сприймалися як «продовження» наявних мас-медіа, як більш сучасні їх форми. Наразі вони кидають виклик традиційним способам поширення інформації і вимагають теоретичного осмислення. Найреволюційнішою їхньою відмінністю вважають інтерактивний характер, а основними рисами, якими відрізняються «нові» медіа від «старих», – децентралізація, висока пропускна здатність, інтерактивність, гнучкість форми утримання і використання інформації.

Аналіз функцій і моделей медіа-культури і проблем медіа-освіти – чинника соціалізації особистості – дозволять підсумувати, що одним із важливих напрямів основи становлення інформаційного суспільства може стати медіалогія – нова наука про медіа. Саме медіалогія має об'єднати весь спектр знань про різні («старі» і «нові») мас-медіа – від історії появи до сучасних технологій їх використання. При цьому особливе місце належатиме медіа-освіті, її технологіям, що сприятимуть розвиткові та саморозвиткові особистості.

УДК 331.5

Лев Игнатов

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ФИЛОСОФИИ ОБРАЗОВАНИЯ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ

Системный кризис в Украине поразил, на наш взгляд, не только политику и экономику, но и образование, что свидетельствует о глубокой взаимозависимости между ними. Дегуманистические тенденции в современном социуме (коррупция, нарушения прав человека, агрессивность и др.) глубоко проникли и в образовательную среду. Именно поэтому формирование новой философии образования (ФО) и образовательной политики (ОП) должно исходить из данной ситуации, а их категориальный аппарат должен вбирать всю необходимую совокупность категорий и методов других наук, в том числе теории управления: внутренняя и внешняя среда, системный и ситуационный подходы, функции менеджмента и методы принятия решений.

2. Среди приоритетных направлений формирования ФО и ОП наиболее актуальны: а) установление чётких целей; б) расширение финансово-экономического потенциала образования (годовой бюджет Калифорнийского университета в США – 5,2 млрд дол., что почти в 2 раза больше затрат госбюджета Украины на образование, молодёжь и спорт в 2013 году); в) усиление внимания к социально-экономической эффективности образования (КПД) и влиянию на него различных факторов; г) оптимизация учебных планов и программ с точки зрения упрощения, взаимосвязи между предметами и увеличения доли практики по сравнению с теорией; д) расширение и углубление научных разработок по формированию современного сознания и гуманитарного самосознания молодёжи по возрастным группам; е) практическое применение достижений науки профессионалогии для оптимизации процесса выбора молодёжью профессий; ж) усиление государственного контроля и ответственности руководителей за качество образования, и введения ВНО выпускников при окончании ВУЗов; з) разработка и принятие Национальной программы по реформированию и развитию образования на 2015 – 2030 гг. при широком обсуждении общественностью.

УДК 37.014

Оксана Лиса, Альона Кравець**ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ Й ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА**

У ХХІ столітті із його глобальними соціальними, політичними, науковими змінами йде пошук нового в освіті, яке відповідає тенденціям розвитку суспільства. Проте модернізація в освітній системі наштовхується на труднощі й часто вже не встигає за змінами в економіці, науці, культурі, а також у соціальних відносинах і громадській свідомості. Соціальна філософія і навіть включений у неї блок проблем філософії освіти зробили питання розвитку головним предметом дослідження.

Філософія освіти як самостійна дисципліна сформувалася у другій половині ХХ століття. Деякі з науковців вважають її «дитям філософії та навчального досвіду» [1, с. 9]. Вона виникла завдяки тривалій взаємодії між безліччю філософських течій і системою освіти завдяки творчій активності багатьох мислячих людей, яким питання, пов'язані з її заснуванням, виявилися особисто значущими, інакше кажучи, завдяки постійній взаємодії між освітнім досвідом та міркуваннями про неї.

Філософія освіти як наукова дисципліна існує у світі вже декілька десятиріч й урізноманітнює навчальний предмет. Вона, як значають Є. Н. Гусинський та Ю. І. Турчанінов, «в суті своїй плюралістична. Під цією назвою уживаються найрізноманітніші погляди освіти та засоби її придбання, різні погляди людини на її розвиток, різні погляди життя й її суть» [2, с. 11].

Поряд з цим багато дослідників зазначають, що в країні ця наукова дисципліна не відповідає навчальному предмету. Деякі тогочасні книги й статті з питанням філософії освіти, які вийшли протягом останніх двох десятиліть, виходять за межі світового контексту, його розвитку. Пояснюється це тим, що панування єдиної ідеології у зазначений період повністю виключало можливість проникнення в наш ґрунт інших філософських ідей.

Вивчення філософії освіти цілком незамінно в організації повноцінного професійного спілкування педагогів. Лише зрозуміле і точне використання філософської мови дає справжній інструмент для дискусії. Крім того, обговорення проблем ведеться на побуто-

вому рівні, а істинні причини цієї незгоди вчителів один з одним часто не розкриваються.

Що ж до освітньої політики, то наша держава надає їй особливої уваги. Це пояснюється тим, що ця політика формує особистість, якій притаманні найкращі людські якості. Цим також пояснюється зв'язок освітньої політики та філософії освіти, оскільки остання зумовлює становлення відповідного типу особистості.

Література:

1. Гершунский Б. З. Філософія освіти для ХХІ сторіччя. – М., 1998. – С. 9.
2. Гусинський Є. Н., Турчанінова Ю. І. Введення у філософію освіти. – М.: Видавнича корпорація «Логос», 2000. – С. 11.

УДК [[:378]:37.014.53

Олег Чорний

ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ

За останні кілька десятиліть в українській науці, а надто вже у світовій, набуло значного поширення загальне спрямування на переосмислення ролі інформації та знань у суспільному житті, їхньої соціокультурної та економічної значущості. Сучасний етап розвитку наукової думки характеризується поживанням уваги щодо економічної складової головного генератора суспільства знань – вищої освіти. Ця проблематика досліджена ще недостатньо.

Серед найбільш ґрунтовних досліджень можна виокремити дослідження В. П. Андрушенка, В. І. Лугового, І. С. Каленюк, І. М. Гришенка. Далі, окремі моменти економічного виміру вищої освіти розробляються в працях І. Маркіної, С. Натрошвілі, О. Романовського, Г. Півняк та працях інших науковців.

Головний напрям досліджень стосується поступового переходу від індустріального до постіндустріального суспільства шляхом продукування нових знань, що впливають на всі сфери життєдіяльності. Істотним моментом є виокремлення в суспільстві знань феномену «економіки знань». Це такий тип економіки, домінуючим суб'єктом якого є інтелектуальна еліта, що зосереджена в основному в системі вищої освіти. Економічний вимір вищої освіти є складною системою, що передбачає розгляд як внутрішнього механізму функціонування цієї системи, так і зовнішніх взаємозалежних елементів.

У майбутньому можна очікувати нових досліджень за такими напрямками: інвестиційна та кадрова політика ВНЗ, менеджмент та маркетинг ВНЗ, приватні ВНЗ та комерціалізація знань і т. ін.

Отже, можна підсумувати, що суспільство знань як суспільство нового типу може вибудуватися лише на міцному економічному ґрунті, основою якого може бути тільки змістовне й глибоке теоретичне опрацювання окресленої тематики науковою спільнотою.

Література:

1. Андрущенко В. Університетська освіта: тенденції змін // Вища освіта України. – 2012. – № 2. – С. 5–15.

© Олег Чорний, 2013

2. Колотило М. Співвідношення впливу національної держави та влади ринку у формуванні місії сучасного університету // *Філософія освіти*. – 2011. – № 1-2 (10). – С. 313–321.

3. Маркіна І. А. Економічні аспекти розвитку вищої освіти України в сучасних умовах // *Вісник КНУТД*. – 2012. – № 6. – С. 375–381.

4. Натрошвілі С. Г. Інвестиційне та інноваційне забезпечення розвитку сфери вищої освіти // *Проблеми науки*. – 2012. – № 3. – С. 33–37.

5. Нужненко К. Соціально-економічні позиції української освіти в європейському просторі // *Вища школа*. – 2012. – № 4. – С. 59–64.

6. Півняк Г. Дослідницький університет як механізм удосконалення інноваційної діяльності // *Вища школа*. – 2011. – № 10. – С. 55–61.

7. Романовський О. Підприємницькі ВНЗ у сучасних ринкових умовах // *Освіта і управління*. – 2011. – № 4. – С. 116–132.

8. Романовський О. Розвиток університетського підприємництва // *Вища школа*. – 2011. – № 10. – С. 37–53.

УДК 281.9(477):27:13

Людмила Гурська**СОЦІОКУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП
ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ**

Глобалізація охопила всі сфери суспільного життя. За цих умов актуалізуються проблеми соціокультурної ідентичності, які мають стати важливими принципами філософії освіти. У державній національній програмі «Освіта. Україна XXI століття» зокрема підкреслюється необхідність «...набуття молодим поколінням соціального досвіду, успадкування духовних надбань українського народу, досягнення високої культури міжнаціональних відносин...».

Особливого значення набуває викладання предметів соціогуманітарного циклу, які б допомагали усвідомлювати та вирішувати проблеми розвитку України як суверенної правової держави, а також відображували б тенденції світового розвитку. Умовою національної освіти, в першу чергу, є пошук народом своїх етнічних витоків, збереження національної ідентичності, відтворення та розвиток етнічної, культурної, мовної самобутності. Необхідне глибоке знання процесу виникнення та розвитку українського етносу як автохтонного на своїй землі. Знання свого родоводу, історичних та культурних надбань необхідні не лише для піднесення національної гідності, а й для використання кращих традицій у практиці сьогодення, формування національної еліти.

Потужним чинником є система національних традицій, яка являє етнічну пам'ять, що акумулює етнокультурну інформацію. У нас є народні традиції, обряди, мораль, які формувалися упродовж віків. У них поєдналися сутнісні етнічні риси, значною мірою зумовлені етнічною релігією та доповнені християнськими чеснотами, що суголосні кордоцентричності особи та суспільства.

УДК 371.4

Наталія Петриченко**ФЕНОМЕН ПОЛІЛІНГВІСТИЧНОЇ ОСВІТИ**

Стратегічною метою сучасної освіти є формування високоосвіченої, інтелігентної, самодостатньої творчої особистості з інноваційним типом мислення і діяльності, здатної гідно відповісти на виклики цивілізації. Тому зростають і вимоги до сучасної освіти. Одна з таких вимог – це досконале володіння студентами як мінімум двома іноземними мовами. Розвиток полілінгвістичної освіти простежується майже в усіх державах СНД: Росії, Республіці Татарстан, Якутії, Грузії, Азербайджані, Вірменії, Казахстані і в багатьох інших. Всі вони спираються на досвід країн Європейського Союзу, де все більша увага приділяється вивченню більше ніж однієї іноземної мови та мають у цій сфері позитивний досвід. Такий досвід може стати корисним і для України. Адже важко переоцінити значення знання декількох іноземних мов не тільки для населення і окремих людей, але й для держави в цілому. Обмін даними на різних мовах розширяє функції мов, сприяє поінформованості населення про міжнародну спільноту та міжнародну культуру, сприяє включенню населення країни в нові інформаційні технології та готує підґрунтя для масового використання комп'ютерних технологій у процесі праці. Полілінгвістична освіта пропонує освітні можливості для управління різними мовами і мовного різноманіття і надає їм місце для подальшого розвитку.

Феномен полілінгвістичної освіти посилюється і тим, що нові завдання розвитку особистості сучасності і майбутнього вимагають змін і до рівнів володіння іноземними мовами, а мови постають не лише об'єктами вивчення і пізнання, а основними засобами, знаряддями навчання, виховання і розвитку. Філософський аспект полілінгвістичної освіти поглиблює розуміння студентами природи і сутності мови, її поліфункціональної ролі в сучасному суспільстві, а практика і теорія полілінгвістичного навчання цілеспрямовується на гармонізацію потреб суспільства й особистості з урахуванням мотивації, індивідуальних характеристик і можливостей студентів.

УДК 1.17

Вікторія Золотих**ФІЛОСОФІЯ І ОСВІТА: УНІВЕРСИТЕТ У КОНТЕКСТІ
СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА**

Вища освіта посідає значне місце у житті як кожної окремої особистості, так і суспільства в цілому. Внаслідок зламу радянської системи Україна перебуває саме в стані аномії: старі суспільні норми вже не працюють, а нові – ще не сформувалися. Втрата ціннісної системи призводить до деградації суспільства: самогубство, знецінення сенсу життя та суспільної консолідації, приниження честі й гідності людської суті та ін. Філософ В. Віндельбанд у роботі «Избранное. Дух и история» зазначав те, що кожна філософія відповідає духовній потребі свого часу. Саме філософія через університетську освіту спроможна сформувати саме ту нову систему цінностей, яку так потребує наше сучасне суспільство. Студент повинен не тільки володіти навчальним матеріалом, але й навчитися мислити критично та самостійно, формуючи, таким чином, власну точку зору, адже саме таким чином люди здатні найбільш ширше оцінювати події і явища.

Як відому з історії, перші такі вищі навчальні заклади, як Острозька та Києво-Могилянська академії, зробили вагомий внесок у розвиток духовної культури нашої держави, «народивши» нам таких митців, як Г. Сковорода, М. Смотрицький, П. К. Сагайдачний та ін.

Отже, університетська освіта і філософія – ті важливі чинники, здатні пробуджувати в українському суспільстві критичність та свободу мислення задля того, щоб сформувати нову систему цінностей і досягти духовного відродження.

Література:

1. Донцов Д. Націоналізм. – Лондон: Торонто, 1986. – 510 с.
2. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. – К.: Факт, 2006. – 156 с.
3. Лиотар Ж.-Ф. Состояние постмодерна. – М.: Алетея, 1998. – 231 с.

УДК.101.2:91

Людмила Завгородько

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КОНЦЕПТУ ГЕОГРАФІЇ У СУЧАСНИХ ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ТА ЙОГО ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ

Філософським вимірам просторових координат буття людини, суспільства і певних соціальних та етнічних спільнот давно приділяється увага вітчизняних та західних дослідників. Передумови для подібних підходів були закладені ще мислителями, які ставили розвиток окремих народів у відповідність до властивих їм території проживання геологічних, кліматичних та подібних факторів, починаючи з географічного детермінізму Ш. Монтеск'є, а в минулому столітті розвинені насамперед Дж. К. Райтом у його «геософії». У сучасних гуманітарних дослідженнях відбувається, по-перше, подальше поглиблення зазначеного дискурсу, по-друге, його надзвичайна диверсифікація, проекція на найрізноманітніші дослідницькі стратегії. При цьому сучасна наукова рефлексія з приводу концепту географії та споріднених явищ дотримується в цілому міждисциплінарного підходу й одночасно висуває певні філософські або принаймні загальнотеоретичні та світоглядні засади, що дозволяє говорити про т. зв. філософію географії в широкому сенсі та власне філософію географії. Серед розгалужень першої можна назвати політичну географію, економічну географію, моральну географію, різні варіанти теологічної географії (географія Бога, географія Біблії) та ін.; прикладом другої є праці сучасного філософа Ахілле Варзі.

У будь-якому разі концепт географії, визначений цим широким спектром дисциплін, набуває важливого методологічного та освітнього значення, формалізуючи думку людини щодо навколишнього середовища та допомагаючи зберегти баланс між нестримними тенденціями до глобалізації й уніфікації культур у космополітичному віртуальному просторі, а з іншого – центробіжними прагненнями етнічних спільнот та невмирущою жадобою кожного індивіда до особистої політичної та економічної свободи й мобільності, в тому числі в просторовому відношенні.

УДК 78.01:37.67

Зоряна Гнатів**ФІЛОСОФІЯ МУЗИКИ: ДО ПРОБЛЕМИ МІЖНАУКОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ**

Час вимагає нових підходів до удосконалення й осучаснення освіти та культури. У зв'язку із широким фронтом наукових пошуків, міжнауковим характером аналітичних процесів постає завдання світоглядно-методологічного осмислення фактів, подій, персоналій української культури, мистецтва, освіти тощо. У цьому контексті філософія мистецтва набуває все більшої актуальності, спонукаючи до осмислення музики як своєрідного художнього світовідчуття, шукаючи можливі шляхи реконструювання систематичного музичного знання, його виходу в суміжні області.

Про необхідність існування філософії сучасного українського мистецтва, яка зумовлена, перш за все, складністю і структурованістю світу мистецтва в цілому і сучасною мистецькою ситуацією в Україні, дослідники наголошують неодноразово, адже «соціокультурні, світоглядні, естетичні проблеми художнього життя вимагають відповідної рефлексії, осмислення нової мови культури й мистецтва у відповідному філософському дискурсі» [1, с. 91].

Будучи носієм надцінностей, музичне мистецтво часто виходить за межі естетичної природи, чого не можна пояснити жодними законами, адже воно трансцендентне само по собі. Тому проблема інтерпретації, спонукання до роздумів, осмислення є суттю особистісного смислу розуміння і творення людиною своєї культури, культури свого народу та буття в цілому.

Відтак, запропоноване дослідження може бути доцільним як у царині сучасного міжнаукового дискурсу, так і в освітній політиці України.

Література:

1. Личкова В. А. Філософія етнокультури. Теоретико-методологічні та естетичні аспекти історії української культури / В. А. Личковах. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2011. – 196 с.

УДК141.7:[130.2:796]

Влада Білогур

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ЗАСАДИ СПОРТУ ЯК САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ

Екзистенційні засади спорту висувують на перше місце абсолютну унікальність людського буття. Проблема самовизначення особистості як філософська проблема розглядається в доробках С. К'єркегора, К. Ясперса, М. Гайдеггера, Ж. П. Сартра, А. Камю. Заслуга екзистенціалізму в тому, що вони звернулися до людини як суб'єкта автономно-екзистенціального буття. Саме розмежування «в-собі-буття» і «для-себе-буття» за ознакою дії і порушення дії в них закону тотожності є метафізичним розривом тотожності й розходження, нерозуміння їхньої діалектичної єдності. Справжнє існування – це автентичний вибір самого себе, коли людина, обираючи свою сутність, самореалізує себе і творчо самовизначає свою сутність актами покликання суб'єкта. Самовизначення – це свідомий акт виявлення і утвердження особистісної позиції у проблемних ситуаціях, цілісна система закономірностей руху культурної і моральної свідомості (у нашому розумінні у сфері спорту). Самоволодіння собою в умовах стресів, «шокового стилю спортивного життя» є субстанційним визначенням здатності формувати особистісні риси в напрямку спортивної завершеності й досконалості, формування тілесного і духовного здоров'я [1, с. 14]. Саморегуляція – це те «силове поле» руху єдності енергетичних, динамічних і змістовно-сміслових чинників буття людини в спорті, які «опосередковані безпосередньо» і впливають на функціонування системи як єдиного організму. Основними категоріями для спортсмена є рішучість, самовіддача й повнота існування, самоствердження, автентичність вибору. Екзистенційні засади спорту як самовизначення особистості спортсмена – це реалізація своєї самоідентичності, безмежного самоствердження, вирішальний вибір самого себе у будь-якій ситуації.

Література:

1. Екзистенційні виміри філософсько-антропологічного пізнання: творча спадщина В. Шинкарука: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 1-4 квітня 2011 р. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, Т-во «Знання» України, Ін-т філософ. ім. Г. С. Сковороди НАН України, Ун-т суч. знань. – К.: Т-во «Знання України», 2011. – 359 с.

УДК 277.4:128.

Ірина Гур'янова

СМИСЛОЖИТТЄВА КОНЦЕПЦІЯ БАПТИЗМУ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ

Сучасність, за масштабами і радикальністю змін, які відбуваються у сфері науки й техніки, у сфері соціально-економічного життя, перевершує всі попередні революційні злами в історії людства. Природно, що такі глибокі зсуви в фундаменті суспільного життя і його духовній сфері не могли не відбитися на релігійних пошуках, і взагалі на релігії. І тут звертає на себе увагу баптистське віровчення.

Баптиська смисложиттєва концепція є привабливою. Її суть полягає в тому, що земне існування людини розцінюється як етап досягнення небесного блаженства. Лише вчення Христа, стверджують баптисти, надає величчя та цінності всьому земному існуванню. Віра в Бога, турбота про спасіння душі – в цьому сенс життя.

Баптизм – це не теорія неба, це перш за все певний спосіб тлумачення земного життя. Земне життя надає сенс і значення небесному ідеалу, який не відволікає людину від реальності, навпаки, надихає до особливого способу життя, висуваючи перед людиною свої моральні принципи. Мета земного життя врятувати душу, заслужити у Бога райських благ. Тільки віра в Ісуса Христа надає великий сенс і цінність всьому земному існуванню людини. Зацікавленим у земному житті віруючий є настільки, наскільки ті чи інші життєві справи сприяють (чи перешкоджають) виконанню Божих накреслень. Баптистські богослови, однак, проголошують, що земне існування це лише шлях до «небесної вітчизни». Вони також визнають важливими питання про поліпшення земного життя, але головною метою такого життя є прагнення заслужити в Бога райських благ. Однак лише віра в Бога може позбавити людей від пороку. Тільки коли людина дійде до усвідомлення величчя своєї душі, її єднання з Богом, – тільки тоді вона звільниться від зла усвої душі, змінить свою діяльність і стане добродійною істотою.

Баптизм ніби вбирає в себе всю емпірично необхідну сферу людських взаємин і освоює її як норми поведінки людини. Відмінність гріховності та праведності в баптизмі збігаються з загальноприйнятими відмінностями між моральною і аморальною поведін-

кою. При цьому на перший план висуваються норми повсякденної, побутової поведінки.

Релігійні уявлення баптистів є відгуком на сучасні соціальні стихії.

Література:

1. Черенков М. М. Баптизм без кавычек / М. М. Черенков. – Черкасы: Коллоквиум, 2012. – 295 с.

УДК.140.8:165.742

Ніна Коберник**ФЕНОМЕН КИРИЛА І МЕФОДІЯ:
СВІТОГЛЯДНО-ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ**

Головним завданням сучасної гуманітаристики є відповідальне, усвідомлене ставлення до людини, її духовного становлення і зростання. Залишатися людиною і зберігати свою людськість в добу глобалізації та духовних трансформацій допомагають не тільки ідеали і цінності, але й видатні особистості, які були носіями їх. Перш за все особистості, які жили духовним життям, слідували за Богом і виконували його волю. Їх вчинки і помисли є актуальними і в наш час, оскільки слугують вирішенню сучасних проблем, пов'язаних із міжкультурним та міжконфесійним життям нашого народу.

Саме такими особистостями є слов'янські апостоли – Кирило і Мефодій, два солунські брати, які жили і творили в IX столітті. Незвичайними і неперевершеними їх зробила думка про те, що всі люди і народи є рівними не тільки між собою, але і перед Богом. Що всі народи, зокрема і слов'янські, мають право однаково черпати найкращі цінності із духовної скарбниці світової культури. Ці цінності в добу середньовіччя ототожнювалися із християнським віровченням. Саме таке глибоко гуманістичне переконання Кирила і Мефодія виділяло і возвеличувало їх на фоні офіційного християнства як західного, так і східного. Під час місіонерської діяльності вони керувалися християнсько-гуманістичним світоглядом, життєвим підґрунтям якого були паулінізм та релігійна толерантність.

Ідеологія паулінізму пов'язана із діяльністю першого християнського богослова – апостола Павла. З особливою пошаною до його творів та діяльності ставилися кирило-мефодіївці, про що свідчить «Житіє Константина». Декілька разів у ньому наводиться розповідь про гріхопадіння Адама, після якого людина може досягти першопочаткової досконалості й спасіння тільки через спокутувальну жертву Христа. Ступаючи на шлях просвіти та хрещення слов'ян, Кирило і Мефодій думали не про власне спасіння, а спасіння людей, які нічого не знають про Ісуса Христа.

У II столітті в Посланнях апостола Павла вперше з'являється теза про те, що якщо первородний гріх притаманний всім людям,

то спокутувальна жертва Христа звільняє від гріха всіх людей і для всіх відкриває можливість спасіння. Звідси випливає, що християнське вчення звернене до всіх людей, незалежно від їх стану, віку і походження. Воно виражалося у відомих словах «Послання до колоссян»: «Немає різниці між іудеєм і елліном, обрізаним і необрізаним, рабом і рабовласником, чоловіком і жінкою – всі єдині у Христі» [2, с. 21–22]. Таким чином, паулінізм перетворив єдність і рівність у Христі всіх людей на основний принцип, який освячений Богом.

Переживаючи мотиви паулінізму, солунські брати роблять практичні висновки щодо того, що обов'язок кожного істинного християнина – сприяти розповсюдженню і утвердженню християнського вчення серед усіх народів, в тому числі й серед слов'янських.

Виконуючи свій обов'язок серед слов'янського люду, Кирило і Мефодій шанобливо ставилися до їх культури, мови, віри, стверджуючи релігійну толерантність. Загальновідомо, що толерантність – це доброзичливе та принаймі стримане ставлення до релігійних, етнічних, культурних поглядів як окремої особи, так і соціальних спільнот. Світоглядною основою толерантності є визнання природної, індивідуальної, суспільної і культурної різноманітності. Що стосується релігійної толерантності, то вона є поняттям, яке характеризує таку морально-практичну орієнтацію і поведінку віруючих, релігійних груп, конфесій у процесі їхніх взаємин, які передбачають взаємоповагу, свідому відмову від зверхності, обмеження прав і гідності один одного. Це обов'язково зважене й неупереджене ставлення до іншої релігійної парадигми, форми релігійної діяльності і культу, обрядів і традицій. Це вияв культури й пошани міжконфесійних відносин [1, с. 338].

Будучи синами своєї доби, Кирило і Мефодій часто замислювалися над проблемами християнської церкви. Добре розуміли й усвідомлювали їх глибинну сутність. Оцінюючи ситуацію, яка склалася в християнському світі в IX столітті, солунські брати доходять висновку, що знайти спільну мову різні конфесії можуть лише завдяки ідеології паулінізму й толерантності, які є визначальними для християнсько-гуманістичного світогляду. Саме завдяки цьому усвідомленню вони добилися в результаті місіонерської діяльності серед слов'ян неперевершених результатів. А саме: започаткували слов'янський обряд християнства, показали

зразок християнської інкультурації (тобто втілення Євангелії у слов'янську культуру), стали першими екуменістами.

Література:

1. Релігієзнавчий словник / за ред. професорів А. Колодного і Б. Лобовика. – К.: «Четверта Хвиля», 1996. – 389 с.
2. Сказания о начале славянской письменности / ответственный редактор В. Д. Корольук. – М.: Издательство «Наука», 1981. – 196 с.
3. Чубатий М. Історія християнства на Русі-Україні / Чубатий М. – Рим – Нью Йорк, 1965. – 816 с.

УДК 93

Тетяна Левченко

ВПЛИВ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ

Потреби духовного порядку сучасного українця потребують коригування. Ми завжди намагалися перебороти хаос, який був і є в наших думках, оволодіти безоднею, що є в наших душах. Наші дегуманістичні тенденції в соціумі були завжди пов'язані з нашою історією.

Ми завжди прагнули до свободи, але над нами панував принцип несвободи, обездолене майбутнє. І тому українську історію супроводжували об'єднання і розпад, безупинна боротьба, поєднання любові й ненависті, прийняття та відшкодування. Бажання бути разом і будувати державу, але бути разом чомусь важко, майже неможливо. Часто перемагав примус – через традицію, общину владу, насилля зовнішнє і в середині країни. Історичні процеси завжди реалізовувались не так, як було в цивілізованих країнах, через наші емоції, думки, уподобання, переживання, наш внутрішній егоїзм. Тому і була завжди зміна наших перемог нашими поразками, досягнення – провалами. Ось чому сьогодні як і колись і не витримують українці, виїжджають у пошуках щастя за межами своєї Батьківщини.

Наш дух кудись намагається піднятися, чимось захоплюється, але заважають ієрархічна і центристська влада в країні. І все це тому, що ніколи довго не мали своєї державності, харизматичних лідерів, а здебільшого були під іноземними колонізаторами. В багатьох випадках еліта наша складалася з іноземців, українська ієрархія держави була етнічною складовою.

Наші предки сприймали життя як важке випробування, сповнене безперервної боротьби за існування. Ми завжди були в необхідності захисту, менше всього розраховуючи на особисту або навіть групову ініціативу, повну перемоги над обставинами. Звідси наша терплячість, стійкість, але разом з тим і душевна імпульсивність, емоційність, ліричність, жертовність.

Скритий протест проти зовнішнього насилля і регламентації життя привів до утворення козацтва.

Християнство і православна церква об'єднували, рятували народ в часи страшної навали Батия, довгого ординського волода-

рювання, литовсько-польської експансії. Народу вдалося всупереч цьому зберегти доброту і щедрість, геройство і мудрість, релігійність і освіченість. Але сидить ще в душах наших жорстокість, кріпацтво і рабство, якась особлива субстанція, що руйнує нас.

Ми відкинули негативне минуле і не бачимо гідного майбутнього, тягнемось до Європи, не відриваємось від Азії. Скрізь розділення, роздвоєння, розкол. Є бажання побудувати іншу Україну з привабливими європейськими цінностями, вищою цивілізацією, розвиненою культурою, лібералізмом, вільною творчістю, але чомусь стати самою Європою не можемо. Скрізь якась тимчасовість, невизначеність. Потрібна перемога над самим собою, над своїм консерватизмом, нігілізмом. Рух вперед необхідно усвідомлювати, а ще більше відчувати. Ніяк не вдається створювати щось міцне і стабільне, своє, не натягуючи на себе чужий менталітет, ідеї Заходу чи Сходу. Більшою чи меншою мірою, але все наше життя метафізичне, ірраціональне, трансцендентне, ховається за викрутасами історії. Мабуть, все тут синергетичне, самоорганізоване, хоч завжди знаходяться легендарні герої історії, обов'язково таємничі та важкозрозумілі.

Наша теперішня історія для нас не піддається ні ґрунтовному пізнанню, ні розумному поясненню, ні задовільній оцінці. Вона сьогодні міфотворча, недоступна, закрита внутрішнім кодом. Її важко описати, а ще важче зрозуміти. Ми прагнемо до якогось невідомого нам світу, завжди виходимо за якусь межу несвідомого. Нездійсненність бажань і мрій характерна для багатьох сьогоднішніх українців.

Влада потребує упорядкування та зміцнення держави і, відповідно, більш стійкої ідеології.

УДК 32.351:316.334.3

Світлана Сидоренко

КРИЗА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Без ефективної держави, що сприяє розвитку науки, освіти, економіки, політики й культури, не може бути сильного і демократичного громадянського суспільства в Україні [1]. У теперішній час громадянське суспільство відрізняється від держави і визначається як сфера асоціацій (особливо громадських об'єднань), громадських рухів і форм суспільних зв'язків, що є посередником між економікою, державою і суспільством. У цьому сенсі громадянське суспільство є посередницькою структурою між суспільством і державою. Це не суспільство в цілому, а установи в ньому, головна функція яких полягає в організації людей і відносин з державою та сприяння розвитку освіти, науки, культури, політики, економіки. Як повинна розвиватися ця парадигма в Україні? В першу чергу, через соціальні програми підтримки громадян України незалежно від соціального статусу, віросповідань, політичних переконань. А для цього необхідно подолати політичну неграмотність, сприяти підвищенню пропагандистської ролі громадянського суспільства, цінностей демократії і поваги до прав людини в країні, сприяти розвитку науки та освіти, продовжувати вдосконалювати особисті навички керівництва на всіх щаблях влади. Сприяти подоланню сепаратизму та політичного розколу країни, надавати можливості розвитку творчої молоді в Україні, створювати програми захисту молодих сімей, покращувати якість життя українців, удосконалювати систему охорони здоров'я.

Література:

1. Воронкова В. Г. Філософія гуманістичного менеджменту: (соціально-антропологічні виміри) : [монографія] / В. Г. Воронкова. – Запоріжжя : РВВ ЗДІА, 2008. – 254 с.

УДК 101.1:316.314.743

Юлія Шахно**ФРЕЙМУВАННЯ ДІАСПОРАЛЬНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ**

Гераклітове «все тече, все змінюється» окреслює проблематичність трактування екзистенційних, онтологічних та темпоральних викликів сучасності. Більшість вчених-гуманитаріїв, а зокрема і С. Хантігтон, наголошують, що міграції виступають ключовою проблемою нашого часу, причому прогнозується, що в майбутньому за своєю чисельністю діаспоранти будуть переважати жителів метрополії. Потужні потоки мігрантів, викликані Другою світовою війною, призвели до нової трансформованої хвилі масових переміщень. Сьогодні щорічно у світі нараховується близько 800-900 млн. легальних і нелегальних іммігрантів, які перетинають кордони власних та чужих країн у пошуках кращого життя. Така ситуація набуває великих масштабів та кидає виклик людству, змушуючи його продукувати нові, синтезні форми буття, шукати механізми контролю та певною мірою протистояти їй. Основою пошуків окремих наукових дисциплін повинна бути філософська рефлексія, яка дозволить глибоко досягнути варіативності новоутвореного феномену.

У доповіді наголошується, що когнітивний, диференціалістський підходи та метод інтервалізації істин [1, с. 22–35], застосовані при висвітленні проблеми етнічного буття, дозволяють уникнути ситуації упередженого фреймування та повного «уречевлення» діаспоральних груп. Дослідження С. Хантігтона, Р. Брубейкера, С. Фергюсона, В. Попкова, В. Тішкова та ін. подають основні імплікації щодо прогнозування діаспорального майбутнього.

Отже, проблема кореляції історичного виклику та міграційної перспективи вимагає розглянути методологічні підходи до висвітлення проблеми та проаналізувати основні екзистенціали людського буття в «поміжсвіті», продукує варіативність розгортання подій у найближчій перспективі.

Література:

1. Брубейкер Р. Етничность без групп [текст] / пер. с англ. И. Боровой; Нац. исслед. ун-т «Высшая школа экономики». – М. : Изд. Дом высшей школы экономики, 2012. – 408 с.

Людмила Фоменко

ФЕНОМЕН ЛІКАРЯ У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ

Вивчаючи історію філософії, не можна не звернути увагу на той факт, що серед видатних і знаних філософів є чимало тих, хто поєднував плідну працю в галузі філософії з практичною медичною діяльністю. Що спонукало лікарів ставати філософами? Яким чином заняття медициною впливали на зміст філософської творчості цих мислителів? Що визначало спосіб мислення видатних лікарів-філософів? Ці та багато інших питань виникають при спробі осмислення феномена лікаря у філософії взагалі, в сучасній філософії зокрема.

Реалії сьогодення ставлять перед філософією багато завдань, пов'язаних з переоцінкою життєвих цінностей, формуванням нових орієнтирів чи повернення до забутих та знецінених старих тощо. Але найбільш гостро постає проблема збереження людиною своєї унікальності, індивідуальної неповторності, усвідомлення особистісної самоцінності людини та тих загроз, які постали на шляху цивілізаційного розвитку і які здатні перетворити людину на біологічного робота.

Відгук первинного відчуття цих загроз ми і знаходимо у творчості тих лікарів, які стали знайомими для загалу не тільки як видатні лікарі, але й як філософи. Це стосується як представників екзистенціалізму (К. Ясперс), так фройдизму (З. Фройд) та неофройдизму (К. Юнг, Є. Фромм, К. Хорні) тощо.

Сучасних представників лікарського стану у філософії відрізняє саме те, що в медицині вони є фахівцями в галузі неврології та психіатрії. А це означає, що проблеми особистісної патології для них не є тільки теоретичною проблемою, але й практичною. Звернення ж цих лікарів до широких філософських узагальнень пов'язані з надіями актуалізації ролі філософії як важливого духовного чинника нашого життя, надійного дороговказу здорового способу життя. Осмислення проблем людської особистості у площині «хвороба-здоров'я», що характерне для медицини й дає змогу обрати філософії вказані орієнтири у напрямку здоров'я.

УДК 572.1/.4

Петро Гусак

РОЗРИВ МІЖ ЛЮДСЬКИМ ТА ОСОБОВИМ ЖИТТЯМ У ТЕОРІЇ ЕВОЛЮЦІЇ ЛЮДСЬКОГО ТІЛА І ТЕОРІЇ СТУПЕНЕВОГО ОДУШЕВЛЕННЯ

Від 1950-х років у католицьких наукових колах поширюється *теорія еволюції людського тіла*, яка стверджує, що людське тіло є продуктом еволюції гаданих тваринних предків, а розумна душа – результатом Божого творчого акту. Ця теорія визнає тільки одну відмінність – між біологічним та духовним буттям, а в біологічній сфері стверджує міжвидову еволюцію аж до виникнення «людського» тіла. Ідеологом цієї версії еволюції був *Карл Ранер* [1]; [2].

Друга теорія – *ступеневого одушевлення* походить від *Аристотеля*: від його вчення про «розвиток» дитини в лоні матері, у якому вона наче б то проходить через гадані рослино- та твариноподібні стадії. *Аристотель* модифікував вчення *Платона* про «три душі» в людині [3, 439 d 4-8; 441 e 4-6]. У його версії ці душі звуться *anima vegetativa* – рослинна, *anima sensitiva* – чуттєва або тваринна, та *anima rationalis* – розумна душа (*De anima* II, 2 і далі). *Аристотель* застосовує цей поділ до ембріології й навчає, що людський ембріон/фетус отримує спочатку душу, здатну до живлення, потім – чуттєву, і лише через певний проміжок часу – розумну душу (*De gen. animal.* 2.3 (736 b 2)). Такі погляди *Аристотеля* перейнято в Коран (сура 22, аят 5; сура 23, аят 14; сура 39, аят 6), а в християнському контексті її запозичив *св. Тома Аквінський* [4, с. 385–389]. Цю побудовану на хибних уявленнях теорію підхопили в наш час – всупереч досягненням новітньої ембріології та з ідеологічних підстав, бо вона співзвучна з хибним «основним біогенетичним законом» *Ернста Геккеля*, за яким онтогенез людини повторює її гаданий філогенез. Тому ця теорія – «еволюція в лоні матері» й відповідає поглядам сучасних еволюціоністів. А прихильники абортів намагаються виправдати нею аборти у перших двох триместрах [5], хоча сам *св. Тома Аквінський* рішуче відкидав аборт на будь-якому терміні вагітності.

Обидві теорії стверджують передіснування «ще не людського» тіла, яке наче б то має тваринну душу, а на певному етапі одушевляється розумною душею. Обидві теорії також стверджують, що

розумну душу творить безпосередньо Бог, отож, вони постулюють лише зовнішній стосунок душі й тіла. Якщо чи то примат, чи то «твариноподібний» ембріон має вже тваринну душу, то для такої істоти одушевлення розумною душею не є необхідним: між її тілом і розумною душею є й залишиться суто зовнішній стосунок на зразок механічного поєднання. А це не відповідає правді про людину – субстанційній єдності душі й тіла. У цих теоріях не зберігається ідентичність людського життя від його початку і до природного кінця: воно розпадається на різнорідні шматки (рослинне/тваринне «передлюдське» і власне людське – особове – життя). Цим також стверджується, що є люди, які не є особами. Наслідком такого твердження буде заперечення їхньої гідності та трактування на рівні з тваринами. Неясно також, чому таке «передіснююче тіло» потрібно вважати людським або ж готовим для прийняття розумної душі: адже тваринні тіла людськими не вважаються й людської душі прийняти не можуть.

Одушевлення «передіснюючого» тваринного тіла чи припущення, що людська душа поєднується з тілом, яке перед тим було тваринним, суперечить гідності людини. Унікальна єдність душі і тіла суперечить усім версіям «передлюдської» еволюції та вченню про реінкарнацію. Ця єдність виключає розділене в часі походження душі й тіла: вони повинні виникнути *одночасно*, в єдиному творчому акті всеперевищуючого Інтелекту, який є водночас найвищою Актуальністю й найвищою Дієвою Причиною.

Література:

1. Rahner, Karl. Theologische Anthropologie und moderne Entwicklungslehre // Die evolutive Deutung der menschlichen Leiblichkeit. – Verl. Karl Alber: Freiburg/München, 1960.
2. Overhage, Paul – Rahner, Karl. Das Problem der Hominisation. – Herder: Freiburg/Basel/Wien, 1961.
3. Платон. Держава / Переклад з давньогрецької та коментарі Дзвінки Коваль. – Основи: Київ, 2005.
4. Thomas von Aquin, Hl. Die Summe wider die Heiden, II. – Jakob Hegner: Leipzig, 1935.
5. Dombrowski, Daniel A., Deltete, Robert John. A Brief, Liberal, Catholic Defense of Abortion. – University of Illinois Press, 2000.

УДК 61:57:17]:618.29

**Наталя Волкова,
Галина Терешкевич (с. Діогена),
Тетяна Толокова**

ЖИТТЯ ЯК ЦІННІСТЬ

Людське життя недоторкане і має бути шановане від моменту запліднення до природної смерті. Християнська релігія стверджує: «Як образ Божий людський індивід має гідність особи, який здатний пізнавати себе, володіти собою, вільно дарувати себе і ввійти в спільність (причастя) з іншими особами, є покликаний через ласку до єдності зі своїм Творцем» [2, с. 41]. «Людське життя священне, бо з самого початку воно несе в собі творчу дію Бога і на завжди перебуває в особливому зв'язку з Творцем – своєю єдиною Ціллю. Один Бог є Владика життя, від початку його і до кінця: ніхто з будь-яких обставин не може претендувати на право прямо знищувати невинну людину» [2, с. 52]. Також варто звернути увагу на повчання папи Пія XII, який неодноразово висловлювався стосовно цих тем, які сьогодні вважаємо цариною біоетики: «Людина має право на життя, що походить безпосередньо від Бога, не від батьків, будь-якого суспільства чи влади. Отже, не існує жодна інша людина, людська влада, наука чи медичні, еugenічні, суспільні, економічні, моральні рекомендації, що мали б розпоряджатися невинним людським життям» [3, с. 37]. У процесі трансформації українського суспільства на засадах гуманізму та демократії особливого значення набувають проблеми цінності та гідності людського життя. Підвищення ефективності державного управління потребує впровадження комплексних, системних й, водночас, гуманістично-ціннісних підходів, спрямованих на забезпечення прав людини на всіх етапах її життя. Гідність притаманна людському індивіду на всіх етапах його існування. Право на життя людини є її фундаментальним, базисним правом. Як слушно зауважує український науковець К. Карпенко, «...будь-які з колись проголошених прав людини можна розглядати як розгортання або конкретизацію цього основного права, тому що кожне з них обов'язково є одним із проявів життя, задоволенням певних життєвих потреб, інтересів, прагнень» [1, с. 66–67].

Література:

1. Соціально-філософські та етичні проблеми медицини : навч. посіб. / за заг. ред. А. П. Алексеєнко, В. М. Лісового. – Х., 2010.
2. Giovanni Paolo II. Lettera Enciclica Evangelium Vitae (25 marzo 1995). – Città del Vaticano, 1995.
3. Pio XII. Discorsi ai medici, a cura di F. Angelini. – Roma : Orissonte Medico, 1959.

Катерина Сердюк

СУЧАСНІ ВІЙНИ ЯК ЗАСІБ КОНТРОЛЮ СВІДОМОСТІ

Страх стати жертвою нападу терористів дає можливість державі обмежувати свободи громадян під гаслом забезпечення від нападів – посилення державного контролю над особистим життям громадянина. Класична війна також передбачала використання інформації в агітаційних цілях обох воюючих сторін, але з відмінним супровідним коментарем, що використовувалося у веденні інформаційної війни один проти одного. У «соціальній рекламі» тероризму простежуються тенденції обох конфліктуючих сторін, які провадять інформаційну війну проти громадян. Поширення інформації у ЗМІ означає прагнення влади поширити і поглибити у населення емоційні стани передчуття терористичної небезпеки: «Постоянная тревога и повсеместная угроза террора вызывают неуверенность в собственной безопасности» [1, с. 152].

Не армія однієї держави з армією іншої, а терористична сторона – з населенням країни-ворога, а ця країна – з країною, де знаходиться база угруповання, з її армією та населенням. Розсіянність у просторі та часі терористичних актів визначає ще одну особливість терористичної війни на відміну від класичної – неможливо визначити кінцевого прагнення воюючих сторін. Терористична активність завдяки своїй точковості впливає на ворогуючу сторону, але не містить у собі спрямування до миру.

Не тільки терористична сторона поширює смерть. Це опосередкований обмін смертю – такий, який за умов класичної війни відбувався одночасно на визначеній території (обмін смертю солдатів та мирних громадян). Терористична війна – це також обмін смертю, але в різний час та на різних територіях. Опосередкованість та дискретність – головні особливості сучасної війни, які визначаються вимогами сучасної світової політики.

Література:

1. Гро Ф. Состояния насилия / Фредерик Гро // Логос. – 2011. – № 1 (80). – С. 149–171.

УДК 130.2

Ірина Бондаревич**ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР**

Дослідження проблеми ідентичності в історичному вимірі відкриває перспективу для сучасних вирішень. Премодерні ідентифікації як феномен розгорталися відповідно до суттєвих сторін природи людини – біопсихічної і психосоціальної. Сутність ідентичності премодерного гатунку полягала в усвідомленні людиною свого ества: пригадування свого біологічного коріння, набуття відчуття невід’ємної компоненти Всесвіту, пошук свого соціального призначення через пізнання й опанування можливостей власної свідомості. Модерні ідентифікації замкнені на самовизначенні переважно через власну творчу та інтелектуальну вдачу. В пізньому модерні здатність людини сягнути психічного досвіду своїх пращурів помітно втрачається, внаслідок чого з’являються особистісні міфологеми. Характер постмодерних ідентифікацій є ситуативним, реактивним, дискретним, процесуальним. Вони культивують швидкість реакцій і дій, неприв’язаність до будь-чого, вміння змінювати рамки і сміливо робити вибір та відповідати за його наслідки, тобто особистісне зростання. І не так важливо, який саме соціонічний психотип має людина. Більш актуальним це питання є при визначенні індивідуальних обріїв особистісного зростання. Найважливішою умовою успішного життя є зрілість власної особистості. Очевидно, що премодерні, модерні, постмодерні варіації є лише прелюдією для ідентифікації нового гатунку: людини як зрілої особистості. Невипадковими є набуті людством історичні типи ідентифікацій. І хоча може здаватися, що вони мало пов’язані між собою, чи опозиціонують одне одному, вони поєднані шляхом особистісного зростання людини.

Література:

1. Бауман Зигмунт. Индивидуализированное общество / З. Бауман ; [пер. с англ. под ред. В. Л. Иноземцева]. – М. : Логос, 2005. – 390 с.
2. Зенгер Х. Стратегемы. О китайском искусстве жить и выживать [в 2-х т.] / Харро фон Зенгер ; [пер. з немец. А. В. Дыбо, А. Д. Гарькавый]. – М. : Изд-во Эксмо, 2004. – 512 с. ; 1024 с.

Олег Шепетяк

СИНТЕТИЧНІСТЬ БОГОСЛОВ'Я КАРЛА РАНЕРА

Новітнє зіткнення філософії і богослов'я спричинило низку світоглядних трансформацій, серед яких особливе місце займає антропологічна теологія Карла Ранера. Людина опинилася в центрі богословської дискусії ще у XIX столітті з появою на площині дискусії ліберального протестантизму Ф. Шляєрмахера та А. Рітчля. Проте вже в неоортодоксії К. Барта формується повернення до традиційних богословських поглядів. К. Ранер став своєрідним фарватером, який зумів поєднати в єдиній концепції богословські напрацювання керигматичного богослов'я К. Барта, нового богослов'я А. де Любака, критичної філософії І. Канта, ідеалізму Г. В. Ф. Гегеля, екзистенціалізму М. Гайдеггера.

У підвалини богослов'я К. Ранера закладена ідея присутності в людській сутності вектора Божественності, який розкриває людині Бога, а тому є внутрішньо-людським одкровенням, який уможливорює сприйняття людиною Бога в Його одкровенні за посередництвом історії спасіння і кульмінаційного одкровення в Ісусі Христі. Присутність Бога в людській природі, даючи людині змогу скеровувати свій погляд до надприродного, робить кожного християнином. К. Ранер стверджував, що кожна людина за власним природним програмуванням є християнином: навіть коли людина не бажає реалізовувати свій власний, Богом закладений потенціал, вона його не втрачає, а залишається «анонімним християнином» [2, с. 35].

Природну скерованість людини до Бога К. Ранер зве «трансцендентальним екзистенціалом», резюмуючи в цьому понятті напрацьований І. Кантом концепт трансцендентності [3, с. 19] та описану у філософії М. Гайдеггера ідею екзистенціала як виразника модусу існування «Dasein». Трансцендентальний екзистенціал скеровує духовний зір людини до трансцендентності, виймаючи її з іманентності світового буття, підносить її понад власну дефініцію, формує її зв'язок з Богом як абсолютною таємницею, роблячи і людину таємницею, яка не підлягає визначенню [1, с. 364]. Людина не є продуктом усього того, з чого вона складається, не розчиняється у світах своєї присутності і не може повністю усвідомити власну сутність поза Богом.

Література:

1. Гренц С., Олсон Р. Богословие и богословы XX века / Стэнли Гренц, Роджер Олсон ; [пер. с англ.]. – Черкассы : Колоквиум, 2011. – 520 с.

2. Ранер К. Основание веры. Введение в христианское богословие / Карл Ранер ; [пер. с нем. В. Витковского]. – Москва : Библейско-богословский институт св. апостола Андрея, 2006. – 662 с. – (Современное богословие).

3. Kant I. Kritik der reinen Vernunft / Immanuel Kant. 2. Aufl. – Königstein, 1787. – 533 s.

Олександр Шевчук

ІНШИЙ ЯК ВИКЛИК НА ПОГРАНИЧЧІ

Найзнаковіша, найважливіша зустріч, яка очікує кожну людину, – це зустріч з Іншим. З Іншим як викликом, як провокацією, як запитанням, яке вимагає відповіді. Інший як той, хто не належить до нашого світу, як той, хто часто не сповідує наших цінностей, однак потребує етичного ставлення до себе, толерантності й поваги. Проблема створення етики стосовно Іншого, як відомо, була однією з ключових проблем філософії XX століття, яка означилася і певним антропологічним напрямом, властивим творчій діяльності багатьох видатних інтелектуалів. Людина як ключовий елемент культури має вплив на найрізноманітніші суспільні процеси. Особливо в XXI столітті. Новітнім часам властивий безкінечний процес зустрічі з Іншим, його цінностями, поглядами й особистісним світосприйняттям. Сучасна людина не може уникнути зустрічі з кимось, хто кардинально відрізняється від неї. Через це і до цього часу особливо актуальною є проблема етики стосовно Іншого.

Процес зустрічі з Іншим передбачає місце, де воно може відбуватися. Місце як культурний топос відіграє важливу роль у процесах культури. Місце визначає успіх процесу міжкультурного діалогу, оскільки простір обмежує, перемінює і організує розмову. Іншими словами, місце як контекст стає третім учасником комунікації, важливим елементом, впливаючим на процеси культурного обміну і переміни. Одним із місць зустрічі з Іншим є Пограниччя, яке персоніфікує ідею діалогу культур.

Діалогічність Пограниччя твориться навколо Іншого й інакшості. Інший стає підґрунтям на якому творяться всі культурні процеси на тій території. Можливість зустрічі з Іншим викликає взаємну реакцію наближення до нього і намагання побудови діалогу з ним. На Пограниччі відбувається істотна переміна: часто абстрактний Інший набуває реальних рис, стає найбільш реальним, Іншим, втіленим у фізичній формі. На Пограниччю інакшість є цілком конкретним явищем не тільки онтологічною чи філософською проблемою.

На Пограниччях інший також недосяжний, зберігає власну унікальність і таємничість, але водночас є таким чимось, чк близь-

кість. На Пограниччі Інший перебуває дослівно бік о бік: він може бути сусідом, другом, колегою чи членом родини. На Пограниччях Інший зберігає власну ідентичність, але також імплантується в загальну «тканину» суспільства. Там Інший – і чужий, і свій. При чому варто звернути увагу на категорію «близькості», яка означає характеристику міжлюдських стосунків, характеризує неформальну форму стосунків з Іншим, безпосереднім, не інституційним рівнем культури. Через це аналіз проблематики Пограниччя варто також аналізувати крізь призму діалогу і стосунків з Іншим, що, своєю чергою, може показати нові аспекти створення нової етики стосовно Іншого в сучасних умовах.

Микола Зайцев

МАЙБУТНЄ ФІЛОСОФІЇ ТА СУЧАСНА СОЦІОКУЛЬТУРНА СИТУАЦІЯ

У шерезі проголошених різноманітних «конечностей», що були проголошені в кінці ХХ ст., стояла і теза про кінець метафізики, а то й кінець філософії взагалі. Проте, якщо усі інші декларовані «конечності» хоч якоюсь мірою поблискували новизною, то остання виявляла не стільки новизну, скільки підновленість і в цьому плані могла зрівнятися з тезою про кінець світу. Можна звичайно послатися на ту думку, що на межі епох завжди посилюються алармістські ідеї, а оскільки – згадаємо Геракліта – немає нічого постійного, додамо, окрім самої мінливості, то теза про кінець філософії може видатися дуже привабливою. Мовляв, засиділася старенька, час і на відпочинок, тобто на полиці історії. Кому потрібні метафізичні лабіринти думок, які так далекі від практичного зиску, що пронизав сучасність до нутра кісток. Особливого звучання ідея «кінця філософії» набула у смисловому полі такого епатажного руху, як постмодернізм. Відкинувши значущість будь-яких великих наративів, постмодернізм натомість тематизував текст як нову парадигму осягнення дійсності та актуалізував літературну критику, надаючи перевагу суб'єктивізму та власним емоціям перед пошуками об'єктивної істини, яка більше не вписується в різноманитність світу.

Та чи свідчить це про «кінець філософії»?

Для декого так, проте можна віднайти і контраргументи, які засвідчують, що сучасна соціокультурна ситуація, перехідна у своїй історичній дійсності, потребує філософії не менш, а можливо і більше, ніж у минулі переломні епохи в історичному поступі людства. У такі епохи особливу роль починає відігравати гуманітаристики й особливо філософія, призначення якої здійснювати рефлексію глибинних цінностей культури, до якої вона належить та продукувати ідеї-регулятиви, які окреслюватимуть горизонт можливих буттєвостей. До таких ідей перш за все належать поняття «світ» і «людина», які й набувають перш за все статусу ідей-регулятивів. Що стосується їх смислового наповнення, то тут ведуться інтенсивні аналітичні пошуки в моральному, політичному та соціальному секторах.

Насамперед, людина істота метафізична і, як така, потребує перш за все осягнення метафізичних підвалин можливих буттєвих горизонтів. Останнє штовхає сучасну філософію до проблеми «мислити немислиме». Сова Мінерви, вперше з часу свого виникнення, повинна вилетіти не в традиційні вечірні сутінки, коли наявні соціокультурні барвистості починають втрачати свою життєву насиченість, а у вранішні, за якими все залежить від сформованих ідей-регуляторів.

УДК 101:316.3

Наталія Крохмаль

СОЦІАЛЬНИЙ МЕТАБОЛІЗМ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН

Обмінні процеси між системами різної природи та рівнів існували завжди. Вони досліджені, наприклад, у біології, економіці, політиці та інших науках. Це ж стосується соціальних та гуманітарних наук: соціології, культурології тощо.

У контексті соціальних систем можемо говорити про обмін як один із напрямів їх взаємодії між собою та з навколишніми. Такий міжсистемний обмін носить назву соціального метаболізму – сукупності обмінних процесів між соціальними системами різного рівня та з навколишнім середовищем на основі енергетичних, речовинних (матеріальних) та інформаційних впливів. Зі становленням та розвитком суспільства енергетичний та речовинний обмін (що були найпоширенішими у первісних спільнотах) поступово відходять на другий план, поступаючись місцем інформаційному обміну.

Можна виділити два види в соціальному метаболізмі: 1) дарування як обов'язок – з'явився з зародженням людства і виявлявся у намаганні людини чи колективу «досягнути цілей» завдяки дару (подарунку), що передавався від однієї людини іншій з наступним поверненням першій людині у тому ж або іншому вигляді; 2) дарування як економічний інтерес – з'являється з розвитком економічних відносин і укорінюється в економічній сфері суспільства.

Узагальнюючи поняття *соціального метаболізму*, можна зазначити, що це сукупність обмінних процесів між соціальними системами різного рівня та з навколишнім середовищем на основі енергетичних, речовинних (матеріальних) та інформаційних впливів, представлений у соціальній системі трьома основними потоками: обміном природними багатствами, територіями, сферами життєвого простору, людськими ресурсами (ресурсна сфера); обміном товарами, капіталом (економічна сфера); обміном ідеями, інформацією, цінностями (інформаційно-культурна сфера).

УДК 101:316.3

Сергій Мирошніченко

САМОРОЗПАД СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ ЯК ФЕНОМЕН ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ

Саме життя та всесвітня історія насичена прикладами розпаду соціальних систем.

Самогубство у різних його проявах (автоцид, самопожертва у формі героїчного вчинку), різні форми залежності, що призводять до руйнування особистості, неминуче старіння організму людини, що супроводжується різноманітними захворюваннями і, як наслідок, труднощами адаптації до соціуму – все це приклади саморозпаду соціальної системи на рівні індивіда. Розлучення, банкрутство фірми, поглинання однієї компанії іншою, самоліквідація політичної партії – все це саморозпад на рівні групи. Розпад великих імперій (Візантійської, Римської, Османської та ін.), загибель цивілізацій (культури майя, інків, ацтеків та ін.), зникнення з політичної карти світу цілих країн (наприклад, СРСР, Чехословаччини, Югославії та ін.), закономірний історичний прогрес людства, що виражається у зміні різних типів суспільств – первісного, рабовласницького, феодального, капіталістичного – все це приклади саморозпаду форми соціальної системи на рівні суспільства. Отже, можемо говорити не тільки про наявність феномену саморозпаду, але й чітко окреслити рівні його прояву – особистість, спільнота (група) й суспільство у цілому.

Під саморозпадом соціальних систем ми розуміємо процес і результат втрати цілісності моделі взаємодії взаємопов'язаних та взаємозалежних елементів, що знаходяться в стані дезадаптації, та неможливість цих елементів відновити взаємозв'язок у межах конкретної форми існування цієї моделі.

Для побудови алгоритму саморозпаду соціальних систем доцільним є виокремлення структурних елементів (або аспектів), які б кожен сам по собі описував певний процес саморозпаду, а всі вони разом являли б цілісну картину саморозпаду. Такими елементами є раціональний елемент соціальної системи, ціннісно-смишлова матриця соціальної системи, поведінка системи.

На нашу думку, будь-яка соціальна система неминуче приходить до саморозпаду. У процесі саморозпаду можна виділити дві

стадії: 1) латентну (приховану), яка містить три етапи накопичення незворотних змін і 2) відкрити, що відображає апогей втрати цілісності системою та результат саморозпаду з альтернативами подальшого існування системи.

Але найважливішим аспектом побудови як і моделі саморозпаду, так і розгортання алгоритму його аналізу є, на нашу думку, відшукування пускового механізму цього процесу. Ми переконані, що таким механізмом виступають потреби, формування яких здійснюється під впливом чинників зовнішнього середовища, так і завдяки факторам внутрішнім. Однак потреби індивіда, спільноти і навіть цілого суспільства самі по собі не можуть запустити маховик руйнації. Має бути ще й перемикач, який ці потреби актуалізує (раціональний аспект), наповнює їх смислом (ціннісно-сміслова матриця) та спонукає до дій (поведінка системи). Таким перемикачем можуть бути інтереси.

Таким чином, системно описати процес саморозпаду соціальних систем, який на різних рівнях прояву має свої особливості є одним із актуальних завдань соціальної філософії.

УДК 101:37.0

Микола Михайліченко**ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ
ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ**

Указом Президента України від 25 червня 2013 року № 344/2013 схвалено Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, яка спрямована на підвищення доступності якісної та конкурентоспроможної освіти. Серед основних суспільних викликів зазначено проблеми недостатнього розвитку громадського самоврядування навчальних закладів, недосконалість механізмів залучення до управління освітою та її оновлення інституцій громадянського суспільства і громадськості.

Соціальна філософія, яка розкриває теоретико-методологічні основи державного управління, виконує за своєю суттю світоглядну і методологічну функції. Перша – формує сукупність найбільш загальних поглядів і уявлень про сутність соціального світу, що нас оточує, й місце людини в ньому, друга ж окреслює систему найбільш загальних принципів і підходів до теоретичного дослідження соціальної дійсності. Зважаючи, що управління загалом – це процес створення цілеспрямованої взаємодії суб'єкта та об'єкта управління для досягнення соціально значущих результатів, підкреслимо таке. Сучасна концепція державно-громадського управління освітою має бути спрямована на встановлення теоретичних засад вказаного управління освітою, а також на означення основних понять, постановку стратегічної мети, виділення принципів, характеристику управлінської ролі органів державної влади та громадськості.

Отож за своєю сутністю така концепція: 1) має стати основою формування, функціонування та розвитку державно-громадського управління освітою; 2) визначати перспективні форми участі органів державної влади і громадськості в управлінні суб'єктами освіти; 3) забезпечувати створення нормативно-правових умов для розвитку державно-громадського характеру управління освітою.

Література:

1. Управління освітою : [монографія] / за наук. ред. Беха В. П. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2013. – 546 с.

УДК 1:3

Ольга Чижевська

ДО ПИТАННЯ ПРО ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПАМ'ЯТІ

Поруч з уже загальноновживаними у гуманітарних науках концептами історичної та культурної пам'яті, сутнісні та змістові характеристики яких набули традиційності, все більше зустрічається і концепт організаційної пам'яті. Уточнити його сутність покликана саме філософська наука, хоча інші гуманітарні та навіть технічні дисципліни вже користуються цим концептом, ототожнюючи його з системою знань, внутрішньою структурою архіву тощо: «знання, яке повинно бути збережено для застосування в майбутньому» [1, с. 14].

Натомість філософське розуміння організаційної пам'яті повинно ґрунтуватися на глибинному аналізі онтології тих ключових понять, які покладені в основу цього концепту. Зокрема, онтологія пам'яті визначається філософським розумінням як часу-простору (філософська рефлексія часу покладає відповідне розуміння діалектичного переходу минулого-теперішнього-майбутнього, яке, своєю чергою, стає підставою для уявлення про пам'ять), так і свідомості. Онтологія такого багатозначного терміна, як «організація», визначається розумінням порядку та хаосу [2] як граничних філософських категорій.

Дотичними тут також є концепти організаційної культури [3, с. 26] та організаційної свідомості [4, с. 63], філософське розуміння яких обмежує і тим самим визначає й розуміння організаційної пам'яті.

Література:

1. Praxis Paper 3: Organisational Learning in NGOs by Bruce Britton. – Oxford: INTRAC, 2005. – 67 p.
2. Омельченко Н. О. Соціальний хаос: Самоорганізація соціальних систем : монографія / Н. О. Омельченко. – Запоріжжя : Видавництво Запорізького національного університету, 2008. – 200 с.
3. Нестеренко Євгеній Анатолійович. Ірраціональний вимір сучасної організаційної культури : дис. ... канд. філос. наук : 09.00.03 / Нестеренко Євгеній Анатолійович. – К., 2010. – 226 с.
4. Козловська Г. В. Організаційна свідомість: індивідуальне та суспільне : монографія / Г. В. Козловська. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. – 203 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Бикова Тетяна – пошукач кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди.

Білецька Катерина – магістр богослов'я, викладач кафедри філософії та економіки Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького.

Білогур Влада – доктор філософських наук, професор кафедри філософії та кафедри теорії і методики фізичного виховання і спорту та спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

Бойченко Михайло – доктор філософських наук, головний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Бондаревич Ірина – доцент кафедри філософії Запорізького національного технічного університету.

Будз Володимир – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та соціології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

Васьків Леся – викладач кафедри філософії та політології Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького.

Войтюк Ірина – кандидат філософських наук, старший науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Волкова Наталя – кандидат медичних наук, доцент, завідувач кафедри медичної біоетики і деонтології Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського.

Воронкова Валентина – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри менеджменту організацій Запорізької державної інженерної академії.

Ганаба Світлана – кандидат філософських наук, докторант Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Гнатів Зоряна – кандидат філософських наук, доцент кафедри методики музичного виховання і диригування Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Гомілко Ольга – доктор філософських наук, професор, головний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Готра Олена – доцент кафедри філософії та політології Національного університету державної податкової служби України.

Гриценко Марина – кандидат філософських наук, науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Губенко Ганна – кандидат філософських наук, докторант відділу змісту, філософії та прогнозування вищої освіти Інституту вищої освіти НАПН України.

Гур'янова Ірина – старший викладач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Гурська Людмила – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії та політології Національного університету державної податкової служби України.

Гусак Петро – старший викладач Українського католицького університету.

Даренський Віталій – кандидат філософських наук, доцент кафедри соціології Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е. Дідоренка.

Дмитренко Аліса – аспірант Інституту вищої освіти НАПН України.

Довбня Віктор – кандидат філософських наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К. Д. Ушинського.

Доннікова Ірина – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії Одеської національної морської академії.

Завгородько Людмила – викладач кафедри політології, соціології та культурології, пошукач кафедри філософії Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди.

Зайцев Микола – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології та філософії Національного університету «Острозька академія».

Залужна Алла – доктор філософських наук, доцент кафедри філософії Національного університету водного господарства та природокористування.

Зінченко Віктор – доктор філософських наук, головний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Золотих Вікторія – студентка 4 курсу спеціальності «Філософія» Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара.

Ігнатів Лев – кандидат економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту Вінницької філії Київського інституту бізнесу та технологій.

Карповець Максим – кандидат філософських наук, старший викладач кафедри культурології та філософії Національного університету «Острозька академія».

Коберник Ніна – старший викладач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Кравець Альона – студентка Вінницької філії Київського інституту бізнесу і технологій.

Крисюк Інна – старший викладач кафедри філософії Національного університету державної податкової служби України.

Крохмаль Наталія – кандидат філософських наук, доцент, професор кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Кузьміна Світлана – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри педагогіки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського.

Кулик Олександр – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Кулинич Катерина – студентка Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Курбатов Сергій – кандидат філософських наук, старший науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Лантух Алла – доцент, доцент кафедри філософії та соціології Національного фармацевтичного університету.

Левченко Тетяна – старший викладач кафедри філософії та політології Національного університету державної податкової служби України.

Лиса Оксана – кандидат історичних наук, доцент Вінницької філії Київського інституту бізнесу і технологій.

Литвин Тимур – аспірант кафедри філософії Полтавського національного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка.

Мирошніченко Сергій – старший викладач кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Михайліченко Микола – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова.

Мирошніченко Дмитро – аспірант Інституту вищої освіти НАПН України.

Мішалова Олена – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Криворізького педагогічного інституту ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Назар Наталія – кандидат з державного управління, викладач Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького.

Облова Людмила – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Онкович Ганна – доктор педагогічних наук, професор, завідувач відділу теорії та методології гуманітарної освіти Інституту вищої освіти НАПН України.

Панафідіна Оксана – доцент кафедри філософії Криворізького національного університету.

Панченко Леся – кандидат філософських наук, доцент, старший науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Петриченко Наталія – старший викладач Українського державного університету фінансів та міжнародної торгівлі.

Пінчук Євген – доктор філософських наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Попов Володимир – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії Донецького національного університету.

Попова Олена – кандидат філософських наук, доцент, доцент кафедри соціології та філософії Макіївського економіко-гуманітарного інституту.

Пучков Олександр – кандидат філософських наук, доцент, начальник кафедри Військового інституту телекомунікацій та інформатизації.

Самчук Роман – кандидат філософських наук, молодший науковий співробітник Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

Свириденко Денис – кандидат філософських наук, докторант, доцент кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Сердюк Катерина – аспірант Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

Сидоренко Світлана – кандидат філософських наук, викладач кафедри суспільних дисциплін Запорізького державного медичного університету.

Скальська Дарія – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

Степаненко Ірина – доктор філософських наук, головний науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Сторожук Анна – аспірант Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Терешкевич Галина (с. Діогена) – доцент кафедри філософії та економіки курсу біоетики Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

Толокова Тетяна – кандидат медичних наук, асистент кафедри медичної біоетики і деонтології Тернопільського державного медичного університету імені І. Я. Горбачевського.

Уваркіна Олена – доктор філософських наук, старший науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Фоменко Людмила – кандидат філософських наук, доцент Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Хіріна Ганна – доцент, доцент кафедри філософії та соціології Національного фармацевтичного університету.

Цимбал Тетяна – доктор філософських наук, доцент, професор кафедри філософії і соціальних наук ДВНЗ «Криворізький національний університет».

Червона Леся – старший науковий співробітник Інституту вищої освіти НАПН України.

Чижевська Ольга – старший викладач кафедри управління, інформаційно-аналітичної діяльності та євроінтеграції Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова.

Чижова Наталія – аспірант Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Чорний Олег – аспірант кафедри соціальної філософії та філософії освіти Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Шахно Юлія – здобувач кафедри управління та євроінтеграції Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова.

Шевчук Дмитро – кандидат філософських наук, доцент, докторант Інституту вищої освіти НАПН України, доцент кафедри культурології та філософії Національного університету «Острозька академія».

Шевчук Катерина – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Шевчук Олександр – аспірант Інституту культурознавства Університету Марії Кюрі-Склодовської в Любліні (Польща).

Шепетяк Олег – кандидат філософських наук, викладач Українського католицького університету, докторант Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

Шеремет Любов – кандидат філософських наук, доцент кафедри загальноосвітніх дисциплін Бориспільського інституту муніципального менеджменту.

ЗМІСТ

<i>Валентина Воронкова</i> МЕТАФІЗИЧНІ ВИМІРИ ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ.....	3
<i>Віталій Даренський</i> ФІЛОСОФІЯ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІАЛЬНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ.....	5
<i>Людмила Облова</i> ЦЕННОСТЬ МЕТАФИЗИКИ И СОВРЕМЕННИК.....	6
<i>Володимир Попов</i> ПОНЯТТЯ «СВІТОГЛЯД» У ПОСТРАДЯНСЬКОМУ КОНТЕКСТІ	7
<i>Дмитро Шевчук</i> СУЧАСНА ПОЛІТИЧНА ФІЛОСОФІЯ: РЕФЛЕКСІЇ НА ТЛІ ПОСТПОЛІТИКИ.....	9
<i>Дарія Скальська</i> ФІЛОСОФСЬКИЙ ПОСТМОДЕРН: У ПОШУКАХ СЕНСУ.....	11
<i>Максим Карповець</i> МЕЖІ ТА ПЕРСПЕКТИВИ МЕТОДОЛОГІЇ ФІЛОСОФІЇ ПОСТМОДЕРНУ.....	12
<i>Олександр Кулик</i> ОСМИСЛЕННЯ ХАОСУ ЯК ВИКЛИК ДЛЯ СУЧАСНОЇ ФІЛОСОФІЇ.....	14
<i>Олена Мішалова</i> НАРАТИВНА ФІЛОСОФІЯ ІСТОРІЇ: НАРАТИВ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОЯСНЕННЯ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЇ.....	15
<i>Інна Крисюк</i> МОВА І СВІДОМІСТЬ. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ЗВ'ЯЗКУ	16
<i>Анна Сторожук</i> РОЗУМІННЯ СМІСЛУ В СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ НАУКИ.....	18
<i>Ганна Губенко</i> БІОЕТИКА – ВИКЛИК ЧАСУ ЧИ КРИК ПРО ДОПОМОГУ?	20
<i>Ірина Донникова</i> КУЛЬТУРОМЕРНОСТЬ ПОЛИСУЩНОСТНОГО ЧЕЛОВЕКА.....	21
<i>Світлана Ганаба</i> ТВОРЧИСТЬ У СТРУКТУРІ САМОРЕАЛІЗАЦІЇ ОСОБИСТОСТІ: ТОЧКА ЗОРУ СЕРГІЯ ГЕССЕНА.....	22

Катерина Шевчук

РОЗУМІННЯ КУЛЬТУРИ У ФІЛОСОФІЇ РОМАНА ІНГАРДЕНА23

Олена Уваркіна

ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ
ДО АНАЛІЗУ ФЕНОМЕНУ ЦІННІСНОГО РОЗКОЛУ25

Алла Залужна

ФЕНОМЕН ЛЮДСЬКОГО БУТТЯ
У ФУНДАМЕНТАЛЬНІЙ ОНТОЛОГІЇ М. ГАЙДЕГГЕРА26

Олена Попова

«ТУРБОТА ПРО СЕБЕ» ЯК ФІЛОСОФСЬКА ПРАКТИКА
НАБУТТЯ ОСОБИСТІСНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ27

Ірина Войтюк

КРИЗА ГУМАНІСТИЧНОЇ ПАРАДИГМИ ОСВІТИ:
ДЕГУМАНІЗАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ28

Роман Самчук

АБЕРАЦІЇ ЛЮДЯНОСТІ
ЯК ДЕГУМАНІСТИЧНА ТЕНДЕНЦІЯ30

Володимир Будз

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЦІННОСТЕЙ ЯК ПРИЧИНА ДЕГУМАНІСТИЧНИХ
ТЕНДЕНЦІЙ У СУЧАСНИХ СУСПІЛЬСТВАХ31

Тетяна Бикова

ЕСКАЛАЦІЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ АГРЕСІЇ
ЯК ПРОЯВ ДЕГУМАНІЗАЦІЇ ЛЮДСЬКИХ ВЗАЄМИН32

Наталія Назар

ДЕГУМАНІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ
ЯК ЧИННИК ДЕМОГРАФІЧНОЇ КРИЗИ В УКРАЇНІ33

Катерина Кулинич

ДЕГУМАНІСТИЧНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СУЧАСНОМУ СОЦІУМІ35

Катерина Білецька

ЗНЕЦІНЕННЯ ЛЮДСЬКОГО ЖИТТЯ У ПРАКТИЦІ ЕВТАНАЗІЇ37

Леся Васьків

НАПОВНЕННЯ АКАДЕМІЧНИХ КУРСІВ
«ХРИСТИЯНСЬКА ЕТИКА» ТА «БІОЕТИКА» У ПОДОЛАННІ
ДЕГУМАНІСТИЧНИХ ТЕНДЕНЦІЙ СУЧАСНОГО СОЦІУМУ38

Тетяна Цимбал

ФІЛОСОФІЯ МІГРАЦІЇ
ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ39

Світлана Кузьміна

ПРЕОБРАЗИТИ ЛЕВІАФАНА: КИЇВСЬКІ АКАДЕМІЧНІ ФІЛОСОФИ
XIX – ПОЧАТКУ XX СТ. ПРО ОСВІТНЮ ПОЛІТИКУ40

Михайло Бойченко

АКТУАЛЬНІСТЬ АКАДЕМІЧНОЇ ФІЛОСОФІЇ41

Ольга Гомілко

ГІБРИДНА ПЕДАГОГІКА ТА УНІВЕРСИТЕТСЬКА ОСВІТА:
АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ.....42

Ірина Степаненко

ПОТРЕБА ОНОВЛЕННЯ ДУХОВНИХ ОСНОВ ОСВІТНЬОГО
ПРОСТОРУ УНІВЕРСИТЕТУ У СУСПІЛЬСТВІ ЗНАНЬ43

Леся Червона

ОСВІТНІЙ ПРОСТІР У СУЧАСНОМУ СВІТІ.....44

Леся Панченко

ЗМІНА ФІЛОСОФСЬКОЇ ПАРАДИГМИ УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ ...45

Олександр Пучков

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТНЬОЇ КОМУНІКАЦІЇ47

Наталя Чижова

ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ
КОМУНІКАТИВНОЇ СФЕРИ ВИЩОЇ ОСВІТИ48

Любов Шеремет

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ІДЕЇ «ПРАВО НА ОСВІТУ»
ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНОГО ЯВИЩА49

Оксана Панафідіна

ОСВІТА ДЛЯ ПАРТИЦИПАТИВНОЇ ДЕМОКРАТІЇ51

Євген Пінчук

УНІВЕРСИТЕТ ТА ЙОГО СОЦІАЛЬНЕ ОТОЧЕННЯ:
ПРОБЛЕМА ВЗАЄМОДІЇ52

Аліса Дмитренко

ТРАНСГРЕСИВНІ ПРАКТИКИ В КОНТЕКСТІ ТРАНСФОРМАЦІЇ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ54

Віктор Довбня

ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА: СТРАТЕГІЯ ЯКОСТІ55

Марина Гриценко

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ І ДОСТУПНОСТІ
УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ56

Віктор Зінченко

СУЧАСНИЙ УНІВЕРСИТЕТ, ПРОВІДНІ СИСТЕМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ТРАДИЦІЇ, РЕФОРМИ І МОДЕРНІЗАЦІЙНІ МОДЕЛІ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	57
--	----

Сергій Курбатов

МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ НА ТЕМПОРАЛЬНОМУ ПЕРЕХРЕСТІ	62
--	----

Денис Свириденко

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ ФЕНОМЕНУ АКАДЕМІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ	63
---	----

Тимур Литвин

ПОСТМОДЕРН І КРИЗОВІ ПРОЦЕСИ В СУЧАСНІЙ ОСВІТІ	64
--	----

Алла Лантух, Ганна Хіріна

ФЕНОМЕН УНІВЕРСИТЕТУ ЯК СТИГМА КУЛЬТУРИ	65
---	----

Олена Готра

ГУМАНІТАРНА СКЛАДОВА УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ	66
--	----

Дмитро Мірошніченко

СУСПІЛЬНА МІСІЯ УНІВЕРСИТЕТУ В ПОСТІНДУСТРІАЛЬНУ ДОБУ	69
--	----

Ганна Онкович

МЕДІА-ОСВІТА ЯК СКЛАДОВА ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ У КУЛЬТУРНІЙ ПОЛІТИЦІ СУЧАСНОСТІ	70
---	----

Лев Игнатов

ПРИОРИТЕТНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ФИЛОСОФИИ ОБРАЗОВАНИЯ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ПОЛИТИКИ	71
--	----

Оксана Лиса, Альона Кравець

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ Й ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА	72
---	----

Олег Чорний

ЕКОНОМІЧНИЙ ВИМІР ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУСПІЛЬСТВА ЗНАНЬ	74
---	----

Людмила Гурська

СОЦІОКУЛЬТУРНА ІДЕНТИЧНІСТЬ ЯК ПРИНЦИП ФІЛОСОФІЇ ОСВІТИ	76
--	----

Наталія Петриченко

ФЕНОМЕН ПОЛІЛІНГВІСТИЧНОЇ ОСВІТИ	77
--	----

Вікторія Золотих

ФІЛОСОФІЯ І ОСВІТА: УНІВЕРСИТЕТ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА	78
---	----

Людмила Завгородько

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КОНЦЕПТУ ГЕОГРАФІЇ У СУЧАСНИХ ГУМАНІТАРНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ ТА ЙОГО ОСВІТНІЙ ПОТЕНЦІАЛ	79
--	----

Зоряна Гнатів

ФІЛОСОФІЯ МУЗИКИ: ДО ПРОБЛЕМИ МІЖНАУКОВИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СУЧАСНІЙ ОСВІТІ	80
---	----

Влада Білогур

ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ ЗАСАДИ СПОРТУ ЯК САМОВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОСТІ	81
--	----

Ірина Гур'янова

СМИСЛОЖИТТЄВА КОНЦЕПЦІЯ БАПТИЗМУ ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ ЧАСУ	82
--	----

Ніна Коберник

ФЕНОМЕН КИРИЛА І МЕФОДІЯ: СВІТОГЛЯДНО-ГУМАНІСТИЧНІ ЗАСАДИ	84
--	----

Тетяна Левченко

ВПЛИВ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО НА РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОГО СОЦІУМУ	87
--	----

Світлана Сидоренко

КРИЗА ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ	89
--	----

Юлія Шахно

ФРЕЙМУВАННЯ ДІАСПОРАЛЬНОЇ ПЕРСПЕКТИВИ	90
---	----

Людмила Фоменко

ФЕНОМЕН ЛІКАРЯ У СУЧАСНІЙ ФІЛОСОФІЇ	91
---	----

Петро Гусак

РОЗРИВ МІЖ ЛЮДСЬКИМ ТА ОСОБОВИМ ЖИТТЯМ У ТЕОРІЇ ЕВОЛЮЦІЇ ЛЮДСЬКОГО ТІЛА І ТЕОРІЇ СТУПЕНЕВОГО ОДУШЕВЛЕННЯ	92
--	----

*Наталя Волкова,**Галина Терешкевич (с. Діогена),**Тетяна Толокова*

ЖИТТЯ ЯК ЦІННІСТЬ	94
-------------------------	----

<i>Катерина Сердюк</i> СУЧАСНІ ВІЙНИ ЯК ЗАСІБ КОНТРОЛЮ СВІДОМОСТІ	96
<i>Ірина Бондаревич</i> ПРОБЛЕМА ІДЕНТИЧНОСТІ: ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР	97
<i>Олег Шепетяк</i> СИНТЕТИЧНІСТЬ БОГОСЛОВ'Я КАРЛА РАНЕРА	98
<i>Олександр Шевчук</i> ІНШИЙ ЯК ВИКЛИК НА ПОГРАНИЧЧІ	100
<i>Микола Зайцев</i> МАЙБУТНЄ ФІЛОСОФІЇ ТА СУЧАСНА СОЦІОКУЛЬТУРНА СИТУАЦІЯ	102
<i>Наталія Крохмаль</i> СОЦІАЛЬНИЙ МЕТАБОЛІЗМ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ ФЕНОМЕН	104
<i>Сергій Мирошніченко</i> САМОРОЗПАД СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ ЯК ФЕНОМЕН ФІЛОСОФСЬКОГО ДИСКУРСУ	105
<i>Микола Михайліченко</i> ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ СУЧАСНОЇ КОНЦЕПЦІЇ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ	107
<i>Ольга Чижевська</i> ДО ПИТАННЯ ПРО ФІЛОСОФСЬКЕ РОЗУМІННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ ПАМ'ЯТІ	108
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	109

Збірник наукових праць

**ФІЛОСОФІЯ
ЯК КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА СУЧАСНОСТІ**

**Тези доповідей
всеукраїнської наукової конференції**

25-26 жовтня 2013 р., м. Острог, Україна

Головний редактор *Ігор Пасічник*

Відповідальний за випуск *Дмитро Шевчук*

Технічний редактор *Роман Свинарчук*

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Художнє оформлення обкладинки *Катерини Олексійчук*

Коректор *Світлана Федорчук*

Формат 42х30/8.

Папір офсетний. Друк цифровий.

Ум. друк. арк. 7,62. Гарнітура «TimesNewRoman»

Наклад 100 прим.

Оригінал-макет виготовлено у видавництві

Національного університету «Острозька академія»

Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.

Свідectво про державну реєстрацію

РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.